

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КУШНІР ІЛОНА ВАЛЕРІЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри
підприємництва, корпоративної
та просторової економіки
канд.екон.наук. доцент
_____ Олександр ТРЕГУБОВ
«__» _____ 2022 р.

**ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА
(НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ФАРМАЦЕВТИЧНА ФІРМА «ДАРНИЦЯ»)**

Спеціальність 051 Економіка. ОП «Економіка підприємства»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
В.Є. Болгов, доцент кафедри
підприємництва, корпоративної та
просторової економіки,
канд.екон.наук, доцент

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2022

АНОТАЦІЯ

Кушнір І.В. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства (на прикладі ПРАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»). Спеціальність 051 Економіка. Освітня програма «Економіка підприємства». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У магістерській роботі досліджено теоретико-методологічні основи оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, виконано оцінку рівня фінансової безпеки ПРАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», розроблено рекомендації щодо удосконалення оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Запропоновано механізм фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, оцінка, механізм, банкрутство, фінансово-економічний стан підприємства.

Табл. 33, Рис. 29, Бібліограф. 65

Kushnir I.V. Assessment of the level of financial security of the enterprise (on the example of PJSC "Pharmaceutical Firm "Darnytsia"). Specialty 051 Economics. Educational program "Economics of the enterprise". Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

In the master's thesis, the theoretical and methodological foundations of the assessment of the level of financial security of the enterprise were investigated, the assessment of the level of financial security of PJSC "Pharmaceutical firm "Darnytsia" was performed, recommendations were developed to improve the assessment of the level of financial security of the enterprise. A mechanism for financial security of the enterprise is proposed.

Key words: security, financial security, assessment, mechanism, bankruptcy, financial and economic state of the enterprise.

Table 33, Fig. 29, Bibliographer. 65

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1 Економічна сутність економічної безпеки та її місце в економіці підприємств.....	7
1.2 Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства.....	17
1.3 Методика оцінки фінансової безпеки підприємства.....	24
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРАТ «ФАРМАЦЕВТИЧНА ФІРМА «ДАРНИЦЯ».....	32
2.1 Діагностика балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»...	32
2.2 Діагностика ліквідності і платоспроможності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».....	45
2.3 Діагностика фінансових результатів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».....	55
РОЗДІЛ 3 МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	65
3.1 Використання дискримінантних багатофакторних моделей оцінки діагностики банкрутства в системі фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».....	65
3.2 Апробація інструментів моніторингу ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у системі забезпечення його фінансової безпеки.....	76
3.3 Розробка механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.....	84
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах невизначеності та мінливості зовнішнього середовища, конкурентної боротьби та глобалізації на ринку вирішального значення набуває становлення та функціонування системи його економічної безпеки. Фінансова безпека є дуже важливою складовою економічної безпеки підприємства, оскільки від її рівня забезпечення залежать і фінансові результати, і платоспроможність, і фінансова стійкість, і ліквідність суб'єкта господарювання. Тому дослідження фінансової безпеки, її складових і формування механізму її забезпечення є актуальним і своєчасним.

Теоретико-методологічною базою дослідження стали розробки та напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених. Різні аспекти формування фінансової безпеки досліджували такі вчені, як: Дж.К. Ван Хорн, Т. Аллісон, Г. Фостер, Й. Шумпетер, Л.І. Абалкін, Г.Я. Аніловська, О.І. Баранівський, І.О. Бланк, В.М. Геєць, І.П. Мойсеєнко, В.І. Франчук, В.Я. Шевчук, А.Д. Шеремет та інших. Незважаючи на значну кількість праць та публікацій, широта та складність поставленої проблеми вимагають продовження наукових досліджень, подальшої конкретизації набутих знань.

Об'єктом дослідження є процес формування і зміцнення фінансової безпеки підприємства.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів формування і зміцнення фінансової безпеки підприємства.

Метою магістерської роботи є дослідження теоретико-методологічних засад формування фінансової безпеки підприємства та розробка механізму її зміцнення. Для досягнення поставленої мети в роботі опрацьовано такі наукові завдання:

- дослідити теоретичні основи сутності економічної безпеки та її місце в економіці підприємства;

- розкрити економічну сутність фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства;
- узагальнити прийоми і навести методiku оцінки фінансової безпеки підприємства;
- провести діагностику балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»;
- визначити стан ліквідності і платоспроможності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»;
- дослідити тенденції зміни фінансових результатів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»;
- здійснити прогнозування діагностики банкрутства в системі фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» з використанням дискримінантних багатofакторних моделей;
- обґрунтувати складові інструментів моніторингу ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у системі забезпечення його фінансової безпеки;
- розробити механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Наукові методи, які використовувались при написанні роботи – спостереження та історичний аналіз, порівняння та системний підхід, аналіз і синтез, співставлення та узагальнення, методи дедукції та індукції, статистичний аналіз, методи математичних розрахунків та графічні методи.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленні, узагальненні та систематизації теоретико-методологічних засад дослідження фінансової безпеки підприємства, зокрема у розробці механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, що складається з діагностики фінансового стану підприємства, антикризового управління залежно від життєвого циклу підприємства та системи моніторингу, що полягає у побудові й апробації моделей впливу факторів зовнішнього середовища, ромбу фінансової безпеки, бенчмаркінговому

скорінговому аналізі, матриці одиничних оцінок показників фінансового стану підприємства.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що запропонований механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства є універсальним методом і може бути застосований у практичній діяльності підприємств та організацій будь-якого розміру і виду економічної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні пропозиції обговорювалися на XXII Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» 18.04.22 р., м. Вінниця та II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Економіка» м. Луцьк 2021 р. За темою роботи опубліковано 2 тез «Значення та сутність фінансового планування на підприємстві в сучасних умовах», «Сутність фінансової безпеки підприємства та методики її дослідження», наукову статтю «Механізм стратегічного фінансового планування на підприємстві ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» методом коефіцієнтного аналізу» у фаховому виданні категорії Б.

Інформаційну базу дослідження склали дані підприємства, статистичні дані, звітність підприємства, а також наукові статті, монографії, підручники, наукові посібники, власні спостереження.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел із 65 найменувань та додатків.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність економічної безпеки та її місце в економіці підприємств

Актуальність питання економічної безпеки нині набуло майже першочергового значення. Тривала криза в Україні, пандемія, війна - через все це спостерігається відчутне зниження потенціалу більшості підприємств, що негативно впливає на рівень безпеки як держави, так і суспільства. Наразі стратегічним завданням держави, законодавчої і виконавчої влади, місцевого самоврядування, як одним із складових процесу формування соціально-орієнтованої ринкової економіки є розв'язання проблеми зміцнення економічної безпеки країни та її населення. Наслідки світової економічної кризи створюють реальні загрози національній безпеці України, зокрема такої її важливої складової, як економічна безпека. Отже, можна сказати, що саме економічна безпека підприємств стратегічно важливих галузей має вирішальне значення для забезпечення національної безпеки країни.

У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека підприємства» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (у перекладі з грецької означає «володіти ситуацією»).

У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, при якому будь-який об'єкт знаходиться в положенні надійної захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому сенсі під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення.

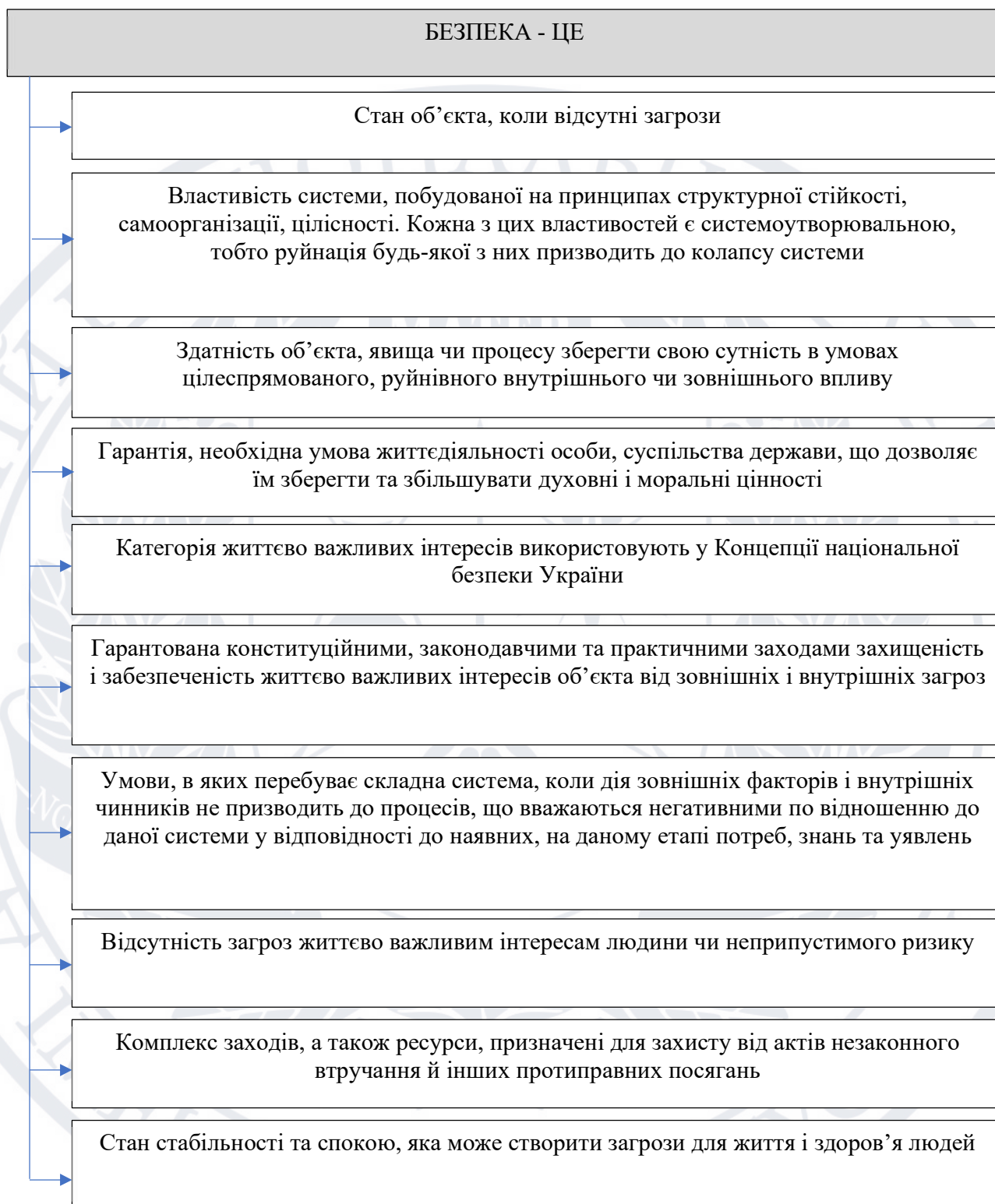

Рис. 1.1 – Підходи до сутності поняття «безпека»

Джерело: систематизовано автором за [8,12,22]

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що сьогодні не існує єдиного визначення категорії «безпека». Так, вона визначається як стан об'єкта, властивість системи, здатність об'єкта, гарантія і необхідна умова тощо (рис. 1.1).

Крім того, під безпекою розуміють такі умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних на даному етапі, потреб, знань та уявлень.

Безпека є однією з основних людських потреб, тобто дуже важливою для суспільства. Відчуття безпеки повинно бути пов'язане зі станом миру, відсутністю страху. Інформаційна безпека в своїх дослідженнях зосереджується на визначенні стану загроз для: пристроїв, систем, сегментів руху і заходів інформаційного забезпечення, а також ймовірності виникнення загроз для них. Для кожного суспільства питання безпеки є одним з основних вимірів його способу мислення про соціальну реальність. Безпека є державним завданням, що полягає у відсутності загроз, які суб'єктивно сприймаються окремими особами і групами. Це означає, що безпека складається з двох елементів: об'єктивного і суб'єктивного.

Перший з них, що має об'єктивний характер, є зовнішнім по відношенню до особистості, соціальної групи, спільноти. У свою чергу, другий носить суб'єктивний характер і є відчуттям безпеки. З точки зору суспільних відносин, безпекою можна назвати стан, при якому людина має відчуття впевненості, почуття довіри до другої особи, або ж або добре функціонуючої правової системи. Протилежністю безпеки є стан загроз.

Головна мета управління економічною безпекою — забезпечення найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та економічного використання ресурсів, забезпечення певного рівня трудового життя персоналу та якості господарських процесів підприємства, а

також постійного стимулювання нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Класифікація загроз економічної безпеки підприємства

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Загрози</i>
Джерело виникнення	Об'єктивні, суб'єктивні
Місце виникнення	Екзогенні, ендогенні
Природа виникнення	Політичні, кримінальні, конкурентні, контрагентні
Сфера виникнення	Економічні, фізичні, психологічні, інформаційні тощо
Розвиток у часі	Безпосередні, близькі, далекі
Розвиток у просторі	Загальні, локальні
Характер дії	Явні, приховані
Наслідки дії	Катастрофічні, значні, незначні
Масштаб дії	Підприємство, галузь, регіон, держава, міжнародні, глобальні
Можливість прогнозування	Передбачувані, непередбачувані
Ступінь ймовірності	Потенційні, реальні, фактичні
Обсяг посягань	Інформація, матеріальні активи, нематеріальні активи, репутація
Можливість контролю	Контрольовані, неконтрольовані
Динаміка впливу	Зростання, стабільність, зниження впливу

Джерело: систематизовано автором за [8,12,22]

Еволюція змісту поняття «економічна безпека підприємства» мала багатоетапний характер. Так, на першому етапі (1991–1997 рр.) поняття «економічна безпека підприємства» використовувалося для захисту комерційних таємниць, інтелектуальної власності й інформації підприємства. Дії фахівців були спрямовані на попередження витоку інформації від персоналу підприємства до конкурентів. На другому етапі (1998–1999 рр.) під час використання цього поняття почали враховувати негативний зовнішній вплив держави на діяльність підприємства. Третій етап (1999–2001 рр.) передбачав, що загрози економічній безпеці підприємства виникають залежно від конкретного профілю діяльності. Четвертий етап відбувався паралельно з третім (1999–2002 рр.), розвиток поняття продовжився з виділенням функціональних його складників, а загрози почали розділяти на зовнішні і внутрішні. На п'ятому етапі (2002–2005 рр.) під економічною безпекою підприємства почали розуміти ефективне його функціонування в умовах ризику, а саму небезпеку йому створюють негативні

впливи та загрози із зовнішнього середовища, до яких йому важливо адаптуватися. Особливістю шостого етапу (з 2005 р. донині) є розгляд економічної безпеки підприємства, виходячи з його галузі, а загрози розглядаються з боку зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємства (рис. 1.2).

Рис. 1. 2 – Періодизація розгляду економічної безпеки
Джерело: систематизовано автором за [8,12,22]

Економічна безпека підприємства як багатогранне поняття поєднує в собі зовнішні та внутрішні елементи, тим самим вона здійснює вплив одночасно на декілька складових економічної безпеки. Варто зазначити, що всі складові економічної безпеки, безперечно, взаємопов'язані між собою, і так чи інакше впливають одна на одну (рис. 1.3).

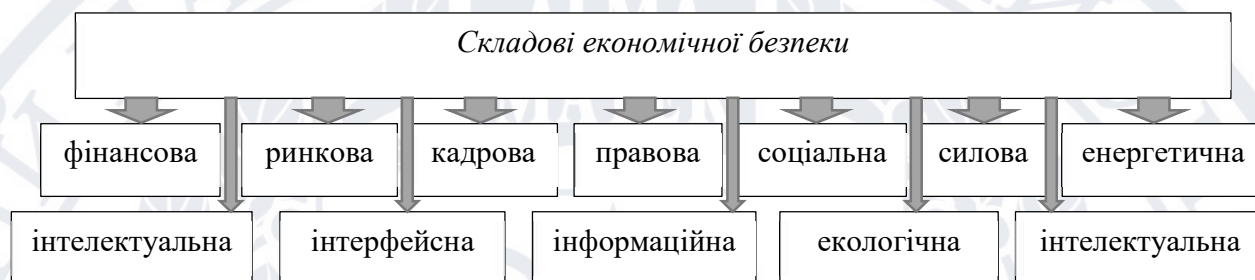

Рис. 1.3 – Складові економічної безпеки

Джерело: систематизовано автором за [8,12,22]

На даний момент визначенню поняття економічної безпеки підприємства присвячено багато наукових публікацій. Проте, як зауважив Г.А. Атаманов [3], практично всі вони «страждають одним і тим же недоліком: у них відсутні більш-менш логічні та чіткі визначення досліджуваного феномену», тобто феномену економічної безпеки підприємства. Більш того, як відзначили Г.В. Козаченко та Т.М. Адаменко, сьогодні спостерігається невідповідність постулатів і категорій теоретичних конструкцій економічної безпекології щодо забезпечення економічної безпеки підприємства реальній практиці безпеко забезпечувальної діяльності вітчизняних підприємств [26]. Безумовно, що кожне авторське трактування досліджуваної категорії відповідає цілям конкретного дослідження, проте наявність великої кількості підходів до визначення економічної безпеки підприємства не сприяє кращому розумінню сутності поняття.

На нашу думку, слід проаналізувати наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Трактуювання сутності терміну «економічна безпека підприємства»

Джерело	Сутність поняття
Гладченко Т.Н. [13]	стан захищеності, який має динамічний характер; погроза, що виходить зсередини підприємства, не менш небезпечна, ніж ззовні; система економічної безпеки підприємства повинна взаємодіяти на правовій основі з державною системою забезпечення економічної безпеки
Грунін О. [59]	стан господарчого суб'єкта, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає послаблення, запобігання або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику
Камлик М. [22]	стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності
Кім Ю. [23]	комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну і якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз
Кургузенкова Л.А. [33]	стан складної, нелінійної системи, що представляє собою відокремлений господарюючий суб'єкт при виробництві та обміні благами між людьми, у ході якого дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до погіршення системи або до неможливості її функціонування та розвитку
Ніколаюк С.І., Никифорчук Д.Й. [45]	стан виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, щодо яких гарантується стабільність функціонування, успіх та успішний розвиток
Новікова О., Покотиленко Р. [46]	стан захищеності економічних інтересів від економічних та інших загроз
Фень К.С. [56]	процес найефективнішого використання його виробничо-господарських ресурсів та підприємницьких здібностей, при якому забезпечується успішне та своєчасне протистояння підприємства можливим ризикам та зовнішнім загрозам, що уможлиблює досягнення поставлених цілей та завдань відповідно до обраної ним стратегії розвитку
Фінансово-економічний словник [57]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від недосконалого законодавства, нечесної конкуренції, некомпетентного менеджменту, мафіозно-тіньових структур, а також його здатність протистояти цим загрозам
Шликов В.В. [39]	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз
Штангрет А. [58]	головна ознака економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні і високий потенціал розвитку в майбутньому

Джерело: систематизовано автором

Таким чином, під економічною безпекою підприємства здебільшого розуміють комплекс заходів, складову підприємства, стан розвитку підприємства, ресурсозабезпечення, стан захищеності підприємства. Це свідчить про те, що економічна безпека підприємства є досить актуальною та буде зберігати свою актуальність ще довгий час, доповнюючись лише новим змістом та підходами до трактування. На підставі аналізу думок науковців можна визначити, що поняття «економічна безпека підприємства» є багатовимірним й окремі автори розглядають її сутність із різних поглядів, тому доцільно виділити такі підходи до її трактування (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Підходи до визначення «економічна безпека підприємства»

<i>підходи</i>	<i>сутність</i>
захисний	стан захищеності від загроз чи незалежності від недобросовісної конкуренції, здатність своєчасно усувати різноманітні загрози або їм протистояти, зберігати стабільність функціонування та розвитку підприємства відповідно до його стратегічних цілей
ресурсний	ефективність використання ресурсів, стабільність функціонування та розвитку підприємства, а також запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам
часовий	зміни у середовищі протягом окремого відрізка часу, в якому є вірогідність небажаних змін
вартісний	можливо визначити розмір кількісної та якісної характеристики властивостей підприємства, розрахувати вартість капіталу, необхідного для самовиживання та його розвитку в умовах виникнення зовнішньої та внутрішньої економічної загрози
гармонійний	передбачає гармонізацію економічних інтересів підприємства з інтересами інших суб'єктів зовнішнього середовища
цільовий	стан економічної системи, який забезпечує досягнення цілей усієї системи
цивілізований	стан цивілізованого бізнесу, в якому відсутня шкода, яка б наносилася бізнесу навмисно чи ненавмисно
граничний	використовується, коли стратегічний потенціал знаходиться поблизу межі небезпеки та може погіршити стан підприємства, тому потрібно оперативно вживати заходи щодо подолання небезпек
збалансований	стан збалансованої системи підприємства стійкий до загроз та забезпечується подальший розвиток діяльності підприємства
стійкісний	зумовлює вживання комплексу заходів, які сприяють утримуванию рівня фінансовій стійкості підприємства в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз
стабільний	передбачає економічний стан, сталий по відношенню до внутрішніх і зовнішніх змін
прогресивний	характеризує стан економічного розвитку підприємства та ефективність нейтралізації негативних факторів із подальшою протидією їх впливу

Джерело: систематизовано автором за [8,12,22]

Проаналізувавши наявні підходи, слід запропонувати власне тлумачення: *економічна безпека підприємства* - це оптимальна організація роботи служби безпеки на підприємстві, яка:

- забезпечує надійний захист його діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз;
- підтримує високий рівень економічної незалежності підприємства від впливу непередбачених обставин для попередження збитку;
- дає змогу миттєвого прийняття рішення для пристосовування роботи підприємства;
- попереджує небажані наслідки;
- дає змогу ефективно використовувати наявні на підприємстві ресурси для підвищення рівня фінансового стану, а також забезпечення подальшого розвитку бізнесу через досягнення стратегічних цілей.

Як свідчить аналіз наукової літератури, виділяються наступні рівні економічної безпеки (рис. 1.4).

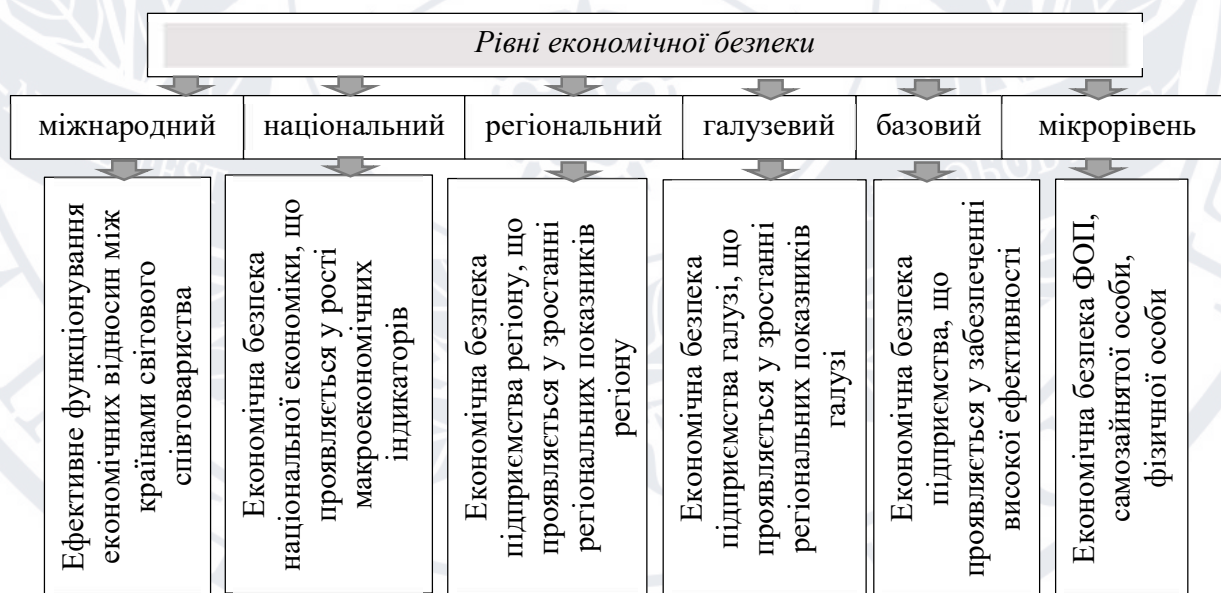

Рис. 1.4 – Рівні економічні безпеки

Джерело: систематизовано автором за [8,12,22]

Оскільки дане дослідження обмежене базовим рівнем, тобто рівнем підприємств, устав та організацій, слід зазначити, що варто класифікувати економічну безпеку базового рівня за певними критеріями. По-перше, за складовими (фінансова, кадрова тощо), по-друге – за напрямом забезпечення (внутрішня, зовнішня), по-третє – за масштабом (часткова, тотальна), четверте – за впливом (технічна, соціальна тощо), п'яте – за шляхом забезпечення (високий ступінь захисту від загроз, ефективність використання ресурсів підприємства, стабілізація фінансового стану підприємства, збільшення ліквідності, покращення платоспроможності, зростання фінансової стійкості тощо).

Всі загрози для безпеки підприємства можна класифікувати за терміном дії на довгострокові, короткострокові, невизначені; за середовищем на внутрішні і зовнішні; за характером на прямі і непрямі; за формою збитку на прямі і непрямі збитки; за причиною на об'єктивні і суб'єктивні; за місцем виникнення на територіальні для підприємства, територіальні для контрагентів, зовнішні; за вірогідністю появи на потенційні і реальні; за періодом виникнення на поточні, минулі, майбутні; за масштабом виникнення на міжнародні, національні, регіональні, місцеві, індивідуальні; за природою виникнення на економічні, політичні, правові, юридичні, техногенні, екологічні; за ступенем ймовірності на вірогідні і неминучі; за рівнем важливості на суттєві, несуттєві, можливі; за типом злочину на шпигунство, зловживання, шахрайство, розтрата, несанкціонований доступ; за вірогідністю попередження на очікувані і неочікувані; за суб'єктами на порушення безпеки від внутрішніх клієнтів – засновників, ТОП-менеджменту, працівників та зовнішніх – покупців, контрагентів; за ступенем безпеки на безпечні і небезпечні; за вірогідністю усунення на ті, які можливо подолати і ті, до яких необхідно пристосуватись.

1.2 Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах підприємству необхідно мати можливість успішно протистояти різним загрозам і ризикам: як вже існуючим, так і потенційним, здатним завдати шкоди його діяльності. Високий рівень фінансової безпеки є основним фактором здатності підприємства підтримувати основну стратегію розвитку. Цього досягти можна за фінансової стабільності та незалежності, злагодженості роботи на всіх рівнях і грамотному захисті фінансових інтересів підприємства.

Поняття фінансової безпеки ґрунтується на грамотній стратегії розвитку в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, врахуванні фінансової невизначеності, змін мікроекономічного характеру. В сучасному нестабільному економічному середовищі підприємство повинно оптимально співвідносити ризики і прибутки, приймати обґрунтовані рішення, запобігати можливим загрозам та забезпечувати досягнення стратегічних цілей.

Неможливо забезпечити стабільний розвиток підприємства без розробки стратегії та її впровадження. Крім того, діяльність будь-якого суб'єкта ринкової економіки буде успішна тільки в разі стабільного фінансового стану. Це в сучасній економіці досягається шляхом формування ефективної системи фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 1.4 - Трактуювання сутності терміну «фінансова безпека підприємства»

<i>Джерело</i>	<i>Сутність поняття</i>
Барановський О.І. [6]	рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання наявних зобов'язань, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову експансію, забезпечити фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування та економічне зростання
Блакита Г., Ганущак Т. [60]	складова економічної безпеки підприємства, яка визначає процес розвитку підприємства на основі певних фінансових ресурсів, достатню структуру капіталу, який використовується суспільством, відповідність цілям і завданням на основі рівня внутрішніх і зовнішніх загроз, певний факторний вплив у мінливих поточних і майбутніх періодах розвитку

Продовження табл. 1.4

<i>Джерело</i>	<i>Сутність поняття</i>
Бланк І.О. [7]	кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному та перспективному періодах
Єпіфанов А.О. [20]	здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та невілювати вплив ризиків
Ілляшенко С.Н. [21]	кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну можливість захисту його пріоритетних, збалансованих фінансових інтересів від визначених реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі фінансової політики підприємства
Кириченко О.А., Кудря І.В. [24]	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат по цінних паперах підприємства
Кудрицька Ж.В. [31]	збалансований стан елементів та підсистем підприємства як окремої економічної системи, що можуть бути виражені кількісними чи якісними показниками та характеризується стійкістю до негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища та здатністю забезпечити її ефективне функціонування, стабільність розвитку та економічного зростання в довгостроковому періоді
Лаврова Ю. [37]	система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів у балансі з фінансовими інтересами його економічних агентів
Матвійчук Л., Олійник Л. [48]	процес досягнення певного стану підприємства, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, збалансованістю фінансових інструментів та методів управління ними й забезпеченістю достатнім обсягом фінансових ресурсів, що дозволить підприємству ефективно функціонувати в сучасному та майбутніх періодах
Мулик Я. [43]	стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах
Нартова І.В., Кіріченко Я.О. [44]	такий фінансовий стан, за якого забезпечується, по-перше, збалансованість та якість сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством; по-друге, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатність фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте, ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи

Продовження табл. 1.4

<i>Джерело</i>	<i>Сутність поняття</i>
Некрасенко Л.А., Рибалка Ю.М. [62]	такий фінансовий стан і подальша стратегія розвитку підприємства, за яких зменшуються ризики фінансових втрат; система, яка дасть змогу виявити потенційні загрози і ризики, оперативно знаходити ефективні шляхи протидії, що гарантує стійкий фінансовий стан суб'єктів господарювання, можливість подальшого розвитку та виживання
Нонік В.В., Сергійчук М.Д. [47]	стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його фінансових відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній та стратегічній перспективах
Сукрушева Г.О., Коляда К.В. [51]	діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективі
Сусіденко О. В. [52]	цілеспрямований багаторівневий процес, який включає сукупність методів, ресурсів, важелів по забезпеченню захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання від деструктивного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз і формуванню рівноваги підприємства в поточній і стратегічній перспективах за умов конкурентного середовища
Шинасі Г. [64]	цілеспрямований багаторівневий процес, який включає сукупність методів, ресурсів, важелів по забезпеченню захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання від деструктивного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз і формуванню рівноваги підприємства в поточній і стратегічній перспективах за умов конкурентного середовища

Джерело: систематизовано автором

Аналізуючи табл. 1.4 зазначимо, що фінансову безпеку підприємства науковці розглядають, як правило, у двох аспектах: а) як одну із складових економічної безпеки; б) як самостійний об'єкт управління.

Узагальнюючи вищенаведені підходи, можна зазначити, що поняття є багатогранним та має безліч ознак, кожен дослідник уточнює та розширює сутнісні характеристики фінансової безпеки. Узагальнюючи різні підходи, представлені у працях, доцільно умовно поділити їх на наступні групи:

- 1) фінансова безпека підприємства як складова економічної безпеки підприємства з відповідними інструментами управління нею;
- 2) фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління, здатність останнього ефективно використовувати свій ресурсний потенціал;

3) фінансова безпека підприємства як стан (ресурсів, діяльності, фінансових інтересів, захищеності тощо), який характеризується відповідною стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз;

4) фінансова безпека підприємства як діяльність з управління ризиками;

5) фінансова безпека підприємства як процес (процес забезпечення стабільності його функціонування, фінансової рівноваги; процес досягнення певного стану тощо);

6) фінансова безпека підприємства як система (забезпечення фінансовими ресурсами; збалансований стан елементів та підсистем);

7) фінансова безпека підприємства як комплекс заходів, методів і засобів по захисту економічних (фінансових) інтересів.

Стратегічною площиною фінансової безпеки підприємства є аналіз, діагностика, моніторинг і контроль. Тож, слід зазначити, що це поняття є багаторівневим і може розглядатися з позиції низки підходів (рис. 1.5).

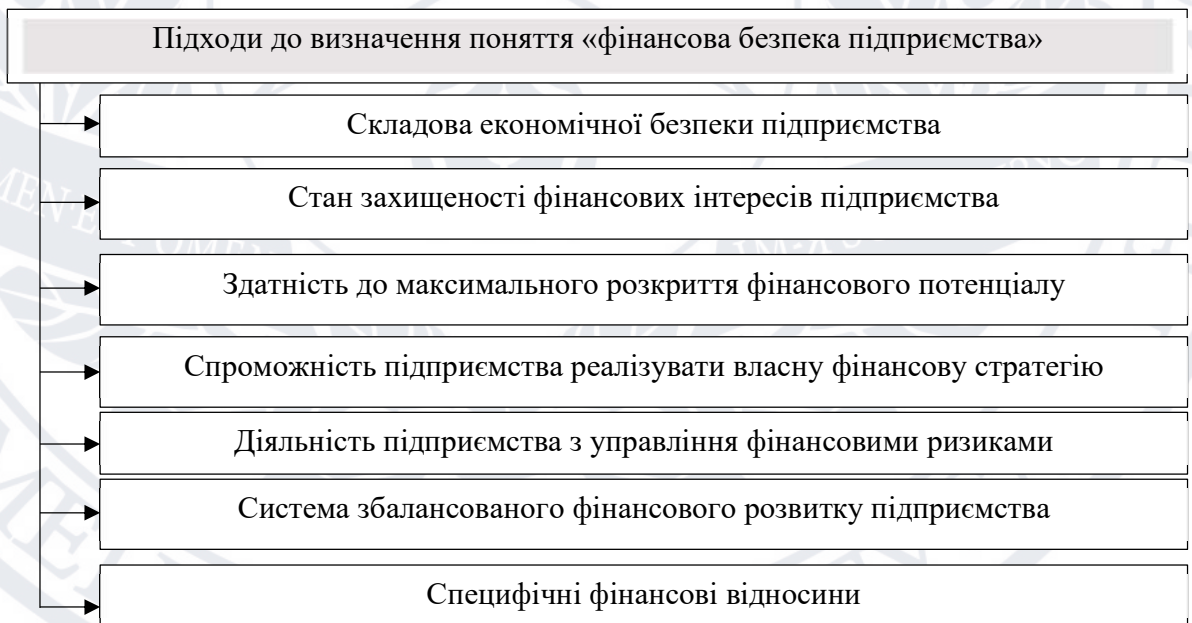

Рис. 1.5 – Підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства»

Джерело: систематизовано автором

Тому доречним є комплексний підхід, згідно з яким фінансова безпека підприємства характеризується здатністю підприємства забезпечити такий фінансовий стан, за якого воно в змозі протистояти вже існуючим та потенційним загрозам шляхом ефективного фінансового управління для забезпечення розвитку економічної діяльності підприємства.

Складність поняття та широта сутнісних ознак фінансової безпеки зумовила розробку різних підходів до трактування його сутності. Його розглядають як складову економічної безпеки підприємства, як самостійний об'єкт управління, як детермінований рівень фінансового стану, як діяльність з управління ризиками, як рівень збалансованості фінансових показників тощо.

Фінансова безпека підприємства, особливо в умовах глобальної фінансової кризи, повинна плануватись і прогнозуватись. На підприємствах, де діяльність пов'язана з постійними притоками і відтоком грошових коштів, основними індикаторами безпеки є контроль за рухом грошових потоків і їхньої динаміки з метою інноваційно-інвестиційного та соціально-економічного розвитку підприємства. Основним методом забезпечення ефективного планування грошових потоків і базою контролю за їх динамікою є бюджетування як управління процесами створення, розподілу, використання фінансових ресурсів із метою забезпечення розвитку підприємства та його фінансової безпеки.

Небезпеки і загрози, які впливають на фінансову безпеку, можна поділити на зовнішні (які не залежать від діяльності підприємства) та внутрішні (які безпосередньо залежать від діяльності підприємства), а також на існуючі та можливі. До зовнішніх факторів, які впливають на фінансову безпеку суб'єктів господарювання, відносять економічні, правові, ринкові, технологічні та технічні, географічні, соціально-культурні, міжнародні. Внутрішні фактори впливу на систему фінансової безпеки суб'єктів господарювання: кадровий потенціал, засоби праці, інформаційне забезпечення прийняття рішень, системні фактори.

Таким чином, функціонування суб'єктів господарювання та формування їх фінансової безпеки повністю залежить від сукупності факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які впливають на систему фінансової безпеки.

Слід зауважити, що в залежності від стадії життєвого циклу підприємства змінюватиметься і забезпечення фінансової безпеки (рис. 1.6).

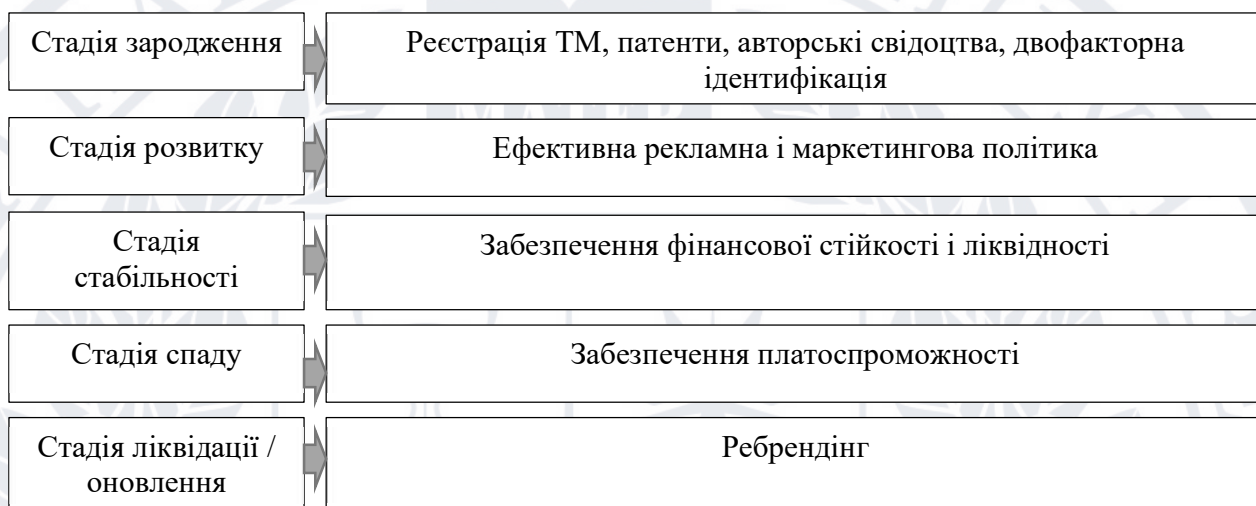

Рис. 1.6 – Інструменти забезпечення фінансової безпеки підприємства в залежності від життєвого циклу

Джерело: систематизовано автором за [27,30,32,36,38,40,41,42,49]

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що у сфері фінансової безпеки підприємства можна виокремити три напрями, кожна з яких є, відповідно, складними системами зі своїми вхідними змінними, складовими елементами і критеріями досягнення (рис. 1.7).

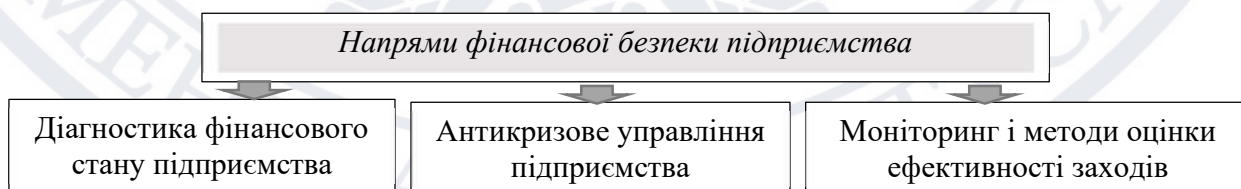

Рис. 1.7 – Напрями фінансової безпеки підприємства

Джерело: систематизовано автором [27,30,32,36,38,40,41,42,49]

Зовнішніми загрозами фінансовій безпеці підприємства є: несприятлива політична ситуація, несприятлива макроекономічна ситуація в країні, несприятливі природні умови, недобросовісна конкуренція на ринку, нестабільність нормативно-правової бази, нестабільність податкової політики, ускладнений доступ до кредитних ресурсів, брак інвестиційних ресурсів тощо.

До внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства слід віднести: неефективну організацію діяльності, неефективне управління капіталом підприємства, помилки персоналу, відсутність стратегічного планування, слабка організація маркетингових досліджень ринку, недосконала логістика, проблеми зі збутом продукції, низький рівень фінансової дисципліни, несанкціонований доступ конкурентів до комерційної таємниці тощо.

Слід зазначити, що критерієм поділу загроз на існуючі і можливі виступає пороговий індикатор, тобто таке значення показника, нижче або вище якого підприємству не можна відхилитися. Управління загрозами має включати методи запобігання та усунення ризиків, методи зниження дебіторської заборгованості, зменшення рівня впливу зовнішніх факторів прямого і непрямого впливу, а також внутрішніх факторів на результати діяльності підприємства, страхування ризиків, методи антикризового управління тощо. З іншого боку, система антикризового управління дещо відрізняються від системи управління фінансовою безпекою підприємства. Так, суб'єктами здійснення антикризового управління можуть бути зовнішні стейхолдери, об'єктом є підприємство у кризі. Мета і функції при системі управління фінансовою безпекою є набагато ширшими, ніж в системі антикризового управління.

Отже, фінансова безпека підприємства є універсальною категорією, яка являє собою систему захищеності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища прямого і непрямого впливу і спроможності швидко й ефективно уникати загроз зі сторони внутрішнього середовища.

1.3 Методика оцінки фінансової безпеки підприємства

Фінансову безпеку підприємства можна розглядати як сукупність кількісних та якісних показників фінансового стану підприємства. Вона визначається забезпеченням фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства, ефективністю використання наявних фінансових ресурсів, організацією внутрішньогосподарського контролю основних видів звичайної діяльності підприємства, аналізом можливих внутрішніх та зовнішніх загроз економічної безпеки та попередження збитків фінансової безпеки підприємства, якістю менеджменту суб'єкта господарювання. Постійне дотримання фінансової безпеки зумовлюється наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням: забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних стратегічних цілей підприємства.

У теорії та практиці фінансового менеджменту існує значна кількість методів, які застосовуються для визначення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У ході аналізу фахової літератури було визначено, що досліджені методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства можна розділити на декілька груп (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства

№	Підходи	Показники	Характеристика
1	На основі дослідження грошових потоків	Чистий грошовий потік у розрізі видів фінансово-господарської діяльності підприємства за допомогою матриці динамічної фінансової рівноваги	цей підхід є вузьким, оскільки охоплює далеко не всі сфери, які впливають на стан фінансової безпеки підприємства, зазначений підхід використовує абсолютні показники, які є менш інформативними, ніж відносні, найчастіше зазначений метод використовується для визначення оперативних цілей

Продовження табл. 1.5

№	Підходи	Показники	Характеристика
2	На основі оцінки фінансової стійкості підприємства	коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, співвідношення позикового і власного капіталу, коефіцієнт забезпеченості за кредитами, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт маневреності власних засобів, коефіцієнт маневреності робочого капіталу, коефіцієнт фінансової стабільності	Фінансова стійкість – це стан майна підприємства, що гарантує йому платоспроможність. Фінансова стійкість підприємства передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні окупитись за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечувати самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів. Підхід є недосконалим, оскільки деякі показники є тими, що сліднують з попередніх, наприклад, коефіцієнт автономії та фінансової залежності
3	На основ методів прогнозування банкрутства	Показники Альтмана (1968 р., 1983 р.), Салова-Маслова, Донцової-Нікіфорової, Терещенко, Таффлера, Ж.ДеПаляна, Давидової-Белікової, Рома, Сайфуліна-Кадикова, Ліса, Фулмера, Спрінгейта, Федотової, Конана-Гольдера, Беєрмана, Франкштона, Чессера, Бланка, Франшо, Романе, метод Аргенти (А-рахунок), Скоуна, В.В. Ковальова, ERNST&WHINNEY	Крім кількісного підходу існує якісний, який є дещо суб'єктивним. Використання моделей діагностики ймовірності банкрутства дає можливість за обмеженою кількістю показників оперативно отримати дані про фінансовий стан підприємства й вчасно попередити загрозу кризи, але вони не вказують на причину, які фактори вплинули на зміну рівня фінансової стійкості, а також не надають інформацію щодо подальшого розвитку підприємства
4	На основі визначення інтегральних показників	Інтегральний показник розраховується за формулою середнього арифметичного локальних показників, що віднесені до даної групи	базується на врахуванні показників, які дають всебічну та комплексну характеристику фінансового стану підприємства на момент аналізу та дозволяють оцінити його в динаміці, оцінку пропонується здійснювати за кожною функціональною складовою фінансової безпеки, а потім визначити інтегральний показник експертним шляхом

Продовження табл. 1.5

№	Підходи	Показники	Характеристика
5	На основі фінансових показників-індикаторів	передбачає порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з граничними значеннями індикаторів її рівня	найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається за умови, що вся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не на шкоду іншим і має обґрунтований фінансовий підхід. Цей підхід слід визнати доцільним і виправданим. У той же час використання цього підходу залежить в основному від визначення порогових значень, які залежать від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовуватися до його умов
6	На основі ресурсно-функціонального підходу	Коефіцієнти ефективності використання основних фондів, оборотних коштів, власного і позичкового капіталу, показники центрів відповідальності і функцій управління	Функціональний підхід дає можливість абстрагуватися від конкретного об'єкту і при управлінні керуватися інформацією про виконуваних ним функціях. Це дає можливість найбільш точно і правильно, з орієнтацією на кінцеві цілі, визначити властивості і ознаки об'єкта, виходячи з результатів діяльності, які необхідно отримати
7	На основі критерію «мінімум сукупного збитку, який наноситься безпеці»	Точка беззбитковості, коефіцієнт маржинального доходу, операційний леверидж	Конкретизацією такого підходу виступає прийняття у вигляді критерію особливої граничної риси як ознаки критичного або порогового стану соціально-економічної системи, за межами якої виникає загроза або навіть фактично здійснюється деградація і руйнування цієї системи
8	На основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства	горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, інтегральний аналіз та аналіз коефіцієнтів	оцінка фінансової безпеки підприємства не може зводитись до простого аналізу фінансового стану підприємств, адже, виходячи із особливостей даної економічної категорії, оцінка її рівня потребує особливих підходів та методів

Продовження табл. 1.5

№	Підходи	Показники	Характеристика
9	На основі «золотого правила фінансування»	Відношення довгострокових активів і пасивів має бути менше або дорівнювати 1, відношення короткострокових активів і пасивів має бути більше або дорівнює 1	фінансовий капітал має бути залучений на термін, не менший за той, на який капітал заморожується в необоротних та оборотних активах підприємства. Дотримання вимог цього правила забезпечує, як правило, достатній рівень фінансової безпеки підприємства
10	На основі програмно-цільового підходу	кластерний та багатовимірний аналіз	дає змогу отримати найбільш об'єктивні та достовірні результати оцінки фінансової безпеки, але недоліком є складність математичного й статистичного апарату, що обмежує його використання в практичній діяльності
11	На основі скорингової оцінки	використовуються кілька рівнів інтеграції показників, що найкраще характеризують ФБП	найбільш повно охоплює всю різноманітність показників фінансової стійкості, можливе включення в розрахунок якісних показників. Має недоліки: жорстка прив'язка до нормативних значень показників, необхідність експертних оцінок якісних чинників

Джерело: систематизовано автором за [27,5,9,19,25]

З усього означеного вище можна зробити наступні висновки. По-перше, єдиної позиції науковців у формуванні методик оцінки фінансової безпеки підприємств не існує. По-друге, у великій кількості методів не враховується взаємозв'язок фінансової безпеки із можливими загрозами, тоді як важливим є оцінка в кількісному виразі саме взаємозв'язків як між інтегральним рівнем фінансової безпеки підприємства, так і між загрозами фінансовій безпеці. По-третє, незважаючи на велику кількість наукових праць, в яких науковці віддають перевагу експертному методу при визначенні вагомості окремих функціональних складових безпеки, деякі автори модифікують методику визначення вагомості складових у загальному інтегральному показнику. По-третє, у проаналізованих підходах до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства основна увага приділяється поточній і ретроспективній оцінкам рівня безпеки на шкоду

прогнозуванню майбутнього. І на останок: не існує універсальних методик застосування економічних та управлінських інструментів, що дозволили б топ-менеджменту компанії проводити діагностику та оцінювати стан підприємства за інтегральним показником і здійснювати антикризову стабілізацію поточного стану.

Для фінансової діагностики суб'єктів господарювання вважаємо за доцільне запропонувати методику оцінки фінансового стану підприємств з їх розподілом на великі, малі та мікропідприємства (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Методика оцінки фінансового стану великих, середніх, малих та мікропідприємств

Показники	Оптимум	Великі і середні підприємства	Малі підприємства	Мікропідприємства
1	2	3	4	5
<i>Показники фінансової стійкості</i>				
Коефіцієнт автономії	$>0,5$	$\frac{1495}{1900}$	$\frac{1495}{1900}$	$\frac{1495}{1900}$
Коефіцієнт фінансової залежності	<2	$\frac{1900}{1495}$	$\frac{1900}{1495}$	$\frac{1900}{1495}$
Коефіцієнт фінансового ризику	$<0,5$	$\frac{1900 - 1495}{1495}$	$\frac{1900 - 1495}{1495}$	$\frac{1900 - 1495}{1495}$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0	$\frac{1495 - 1095}{1495}$	$\frac{1495 - 1095}{1495}$	$\frac{1495 - 1095}{1495}$
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	$>0,4$	$\frac{1595}{1495 + 1595}$	$\frac{1495 - 1095}{1495 + 1595}$	$\frac{1495 - 1095}{1495 + 1595}$
Коефіцієнт незалежності капіталізованих джерел	$>0,6$	$\frac{1495}{1495 + 1595}$	$\frac{1495}{1495 + 1595}$	$\frac{1495}{1495 + 1595}$
<i>Показники ліквідності</i>				
Коефіцієнт поточної ліквідності	1-2	$\frac{1195}{1695}$	$\frac{1195}{1695}$	$\frac{1195}{1695}$
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,7-0,8	$\frac{1125 + \dots + 1165}{1695}$	$\frac{1125 + \dots + 1165 + 1190}{1695}$	$\frac{1155 + \dots + 1190}{1695}$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	$\frac{1160 + 1165}{1695}$	$\frac{1160 + 1165}{1695}$	$\frac{1165}{1695}$
<i>Показники рентабельності</i>				
Валова рентабельність продажів (GPM)	>0	$\frac{2090(2095)}{2000}$	$\frac{2000 - 2050}{2000}$	$\frac{2000 - 2050}{2000}$
Операційна рентабельність продажів (OPM)	>0	$\frac{2190(2195)}{2000}$	$\frac{2000 + 2120 - 2050 - 2180}{2000}$	$\frac{2290}{2000}$

Продовження табл. 1.6

1	2	3	4	5
Чиста рентабельність продаж (NPM)	>0	$\frac{2350(2355)}{2000}$	$\frac{2350}{2000}$	$\frac{2350}{2000}$
Рентабельність сукупного капіталу (ROA)	>0	$\frac{2290(2295)}{1900}$	$\frac{2290}{1900}$	$\frac{2290}{1900}$
Рентабельність власного капіталу (ROE)	>0	$\frac{2350(2355)}{1495}$	$\frac{2350}{1495}$	$\frac{2350}{1495}$
Чиста рентабельність продукції (ROM)	>0	$\frac{2350(2355)}{2050}$	$\frac{2350}{2050}$	$\frac{2350}{2050}$
Рентабельність основних засобів (ROFA)	>0	$\frac{2350(2355)}{1010}$	$\frac{2350}{1010}$	$\frac{2350}{1010}$
Рентабельність оборотних активів (RCA)	>0	$\frac{2350(2355)}{1195}$	$\frac{2350}{1195}$	$\frac{2350}{1195}$
Рентабельність необоротних активів (RFA)	>0	$\frac{2350(2355)}{1095}$	$\frac{2350}{1095}$	$\frac{2350}{1095}$
<i>Показники оборотності</i>				
Коефіцієнт оборотності активів	→ max	$\frac{2000 \times 2}{1300_0 + 1300_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1300_0 + 1300_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1300_0 + 1300_1}$
Коефіцієнт оборотності основних засобів	→ max	$\frac{2000 \times 2}{1010_0 + 1010_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1010_0 + 1010_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1010_0 + 1010_1}$
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	→ max	$\frac{2000 \times 2}{1195_0 + 1195_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1195_0 + 1195_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1195_0 + 1195_1}$
Коефіцієнт оборотності запасів	→ max	$\frac{2000 \times 2}{1100_0 + 1100_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1100_0 + 1100_1}$	$\frac{2000 \times 2}{1100_0 + 1100_1}$

Джерело: сформовано автором за [5]

Методика передбачає розрахунок за кодами рядків форм фінансової звітності підприємства №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» Додатку 1 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», №1-м «Баланс», №2-м «Звіт про фінансові результати», №1-мс «Баланс», №2-мс «Звіт про фінансові результати» Додатків 1-2 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність». Індекси «0», «1» позначають початок і кінець звітного періоду.

Отже, в межах даної роботи будемо використовувати індикаторний підхід, який охоплює різні сфери діяльності підприємства і є достатньо простим у застосуванні, адже описана вище методика передбачає використання форм фінансової звітності підприємства. Для розрахунку ступеня фінансової безпеки

значення мають не самі коефіцієнти, а їх граничні значення, тобто граничні величини, недотримання значень яких призводить до порушення фінансової стійкості, призводить до формування руйнівних тенденцій та втрати конкурентоспроможності. Методика допоможе зробити певні висновки: нормальний фінансовий стан у випадку, якщо протягом останніх трьох років індикатори перебувають у межах граничних значень; передкризовий фінансовий стан, якщо спостерігається негативна динаміка і декілька показників не відповідають нормативним значенням; критичний – якщо більша частина показників відхиляються від оптимального значення; критичний – якщо всі показники не відповідають своїм нормативним значенням.

Висновки за розділом 1

У першому розділі роботи розкрито методологічні засади безпеки, економічної безпеки та фінансової безпеки підприємства як однієї з найважливіших складових. Отримано наступні висновки:

З'ясовано, що синонімами слова «безпека» є такі поняття, як «виклик», «ризик», «загроза», «небезпека», «дестабілізуючий фактор». На основі аналізу наукової літератури доведено, що сьогодні спостерігається ототожнення дефініції «економічна безпека» та понять «економічна ефективність», «забезпечення платоспроможності», «забезпечення фінансової стійкості». Зроблено висновок, що кожне з цих понять – «безпека», «економічна безпека», «фінансова безпека» є комплексним поняттям, що містить багато складових елементів і являє собою багаторівневу систему.

Визначено, що економічна безпека підприємства - це оптимальна організація роботи служби безпеки на підприємстві, яка забезпечує надійний захист його діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз, підтримує високий рівень економічної незалежності підприємства від впливу непередбачених обставин для попередження збитку, дає змогу миттєвого прийняття рішення для

пристосовування роботи підприємства, попереджує небажані наслідки та дає змогу ефективно використовувати наявні на підприємстві ресурси для підвищення рівня фінансового стану, а також забезпечення подальшого розвитку бізнесу через досягнення стратегічних цілей. Фінансова безпека підприємства – це його здатність забезпечити такий фінансовий стан, за якого воно в змозі протистояти вже існуючим та потенційним загрозам шляхом ефективного фінансового управління для забезпечення розвитку економічної діяльності підприємства.

Доведено, що через наявність відмінностей серед підходів до трактування дефініції «фінансова безпека підприємства» відрізняються підходи до оцінки її рівня. Якщо деякий час тому фінансова безпека підприємства ототожнювалася виключно з його платоспроможністю, то у методиці оцінки такої безпеки переважали моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства. Дослідження доводить, що маємо використовувати комплексний синергійний підхід для розгляду сутності поняття, що вимагає розширення діапазону методів оцінки, оцінюючи не лише рівень платоспроможності підприємства, а й рівень його ефективності, ліквідності, фінансової стійкості. Велике різноманіття методів оцінки фінансової безпеки підприємства вимагає необхідності розробки механізму їх застосування.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРАТ «ФАРМАЦЕВТИЧНА ФІРМА «ДАРНИЦЯ»

2.1 Діагностика балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є національним виробником лікарських засобів, що має давні фармацевтичні традиції та реалізує продукцію через мережу незалежних дистриб'юторів як на внутрішньому ринку України, та за кордоном (табл. 2.1). Виробничі об'єкти розташовані у м. Києві, Україна. Компанія є платником податку на прибуток на загальних підставах і не має пільг зі сплати податку. Виробництво здійснюється у відповідності з вимогами GMP, правилами та нормами безпеки праці, а також санітарно-гігієнічними вимогами до виробництва фармацевтичних препаратів. Компанія має в своєму розпорядженні власну матеріально-технічну базу, яка забезпечує ефективну виробничу діяльність за основними напрямками. Всі основні засоби, що знаходяться на балансі товариства є його власністю.

Таблиця 2.1 – Загальна характеристика ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

<i>Основні ознаки</i>	<i>Характеристика</i>
Дата реєстрації	22.08.1994 р.
Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство
Форма власності	Приватна
Статутний капітал	179 527 680 грн.
Середня кількість працівників	1102 осіб
Основні види діяльності за КВЕД	21.20 Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів (основний); 46.46 Оптова торгівля фармацевтичними товарами; 86.22 Спеціалізована медична практика; 86.23 Стоматологічна практика; 47.73 Роздрібна торгівля фармацевтичними товарами в спеціалізованих магазинах; 56.29 Постачання інших готових страв

Назва найбільшої фармацевтичної компанії України походить від району столиці, у якому знаходиться підприємство. Воно з'явилося ще 1930 року, але до Другої Світової війни про назву «Дарниця» навіть не йшлося — це була київська філія Українського інституту експериментальної ендокринології, розташованого в тодішній столиці УРСР Харкові. Фармацевтичний ринок України вкрай конкурентний (ДОДАТОК Б). Маючи 5,4% аптечних продажів, «Дарниця» залишає позаду решту виробників — як українських, так і глобальних. За сукупним виторгом вона зберігає позицію в чільній трійці українських фармкомпаній [14].

Протягом 2015–2020 років «Дарниця» випустила на ринок 50 брендів, що продаються у 15 країнах [17]. Лідирують за обсягом експорту таблетки від головного болю «Цитрамон-Дарниця», але в арсеналі є й більш новаторські розробки. У дослідженні Оксфордського університету протизапальний лікарський засіб «Дексаметазон» показав ефективність у зниженні ризику смертності серед тяжкохворих пацієнтів із COVID-19.

За підсумками 2021 року компанія мала намір випустити 22 продукти (2020 року було 10 релізів) [17]. З метою пришвидшення експансії було переналагоджено внутрішні процеси: автоматизовано перевірку пакування та інструкцій до ліків, перенесено IT-інфраструктуру для логістики та контролю якості у хмару.

Початок повномасштабного вторгнення поставив перед «Дарницею» нові виклики, а саме:

- Переорієнтацію виробництва на потреби МОЗ, ЗСУ, пацієнтів;
- Збереження команди, яка працює над виготовленням і збутом необхідних суспільству ліків;
- Швидке реагування на стан в країні та забезпечення безпеки співробітників виробництва;

- Підтримка морального духу команди, створення цілей і відчуття героїства.

Основними видами продукції ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є ампули, мазі, пігулки, інфузії та антибіотики (табл. 2.2). Найбільше підприємство виробляє у натуральній і грошовій формі пігулок (у 2017р. вони склали 61% від загальної кількості виробленої продукції, у 2018 р. – 59,9%, у 2019 р. – 58,7%). Найменше у відсотковому співвідношенні до загальної кількості виробленої продукції займає антибіотики (у 2017 р. даний показник становить 2,3%, у 2018 р. – 3,1%, у 2019 р. – 3,1%) . Така ж картина спостерігається і у обсягах реалізації. Найбільше реалізовується пігулок, найменше - антибіотиків. Охарактеризуємо основні показники господарської діяльності підприємства. На рис. 2.1 наведено динаміку структури напрямів використання ресурсів підприємства: як бачимо, оборотні кошти мають більшу частку порівняно з необоротними активами.

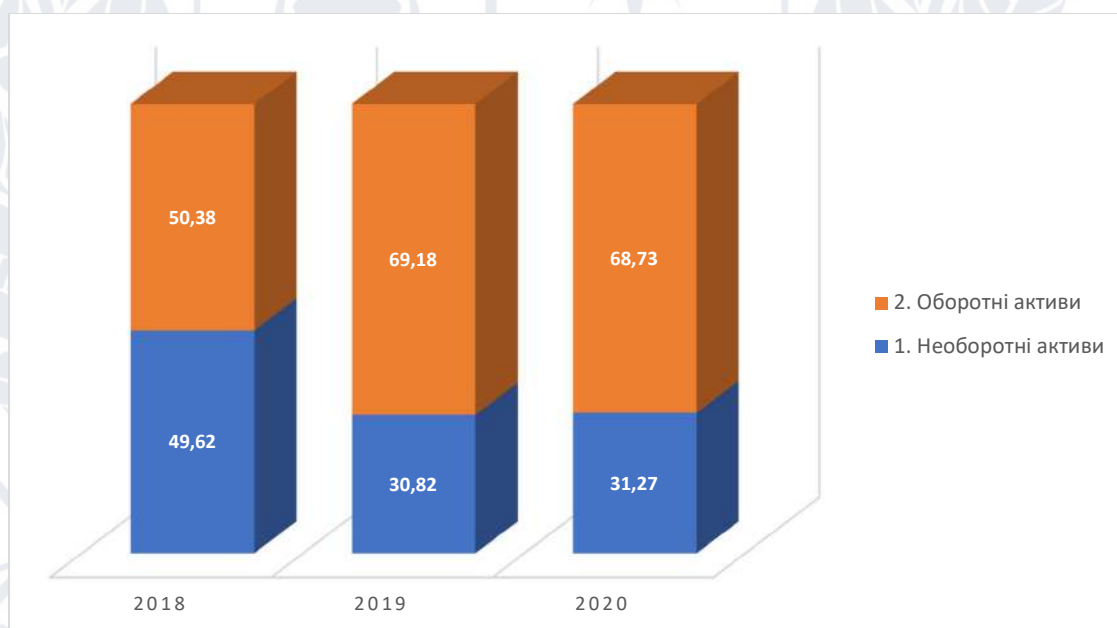

Рис. 2.1 – Діагностика структури напрямів використання ресурсів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., %

Окремі показники господарської діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.2 – Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (тис. упаковок)	у грошовій формі (тис. грн)	у відсотках до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (тис. упаковок)	у грошовій формі (тис. грн)	у відсотках до всієї реалізованої
2017 рік							
1	Ампули	26600,98	618623,1	25,5	28980,64	653604,1	25,8
2	Мазі	4441,88	149831,6	6,2	5018,66	164632,6	6,5
3	Таблетки	140449,83	1482331,6	61	155245,45	1513280,7	59,9
4	Інфузії	4923,45	124133,9	5,1	5643,58	131700,9	5,2
5	Антибіотики	1551,6	55087,7	2,3	2105,27	66459,8	2,6
2018 рік							
1	Ампули	28187,104	708598,6	24,9	31015,746	731402,3	24,4
2	Мазі	5250,410	192177,6	6,7	5420,637	193780	6,4
3	Таблетки	148442,104	1706736,5	59,9	161315,481	1822567,6	60,7
4	Інфузії	6923,852	151982,9	5,3	7850,905	161170,5	5,4
5	Антибіотики	3524,647	89575,2	3,1	3657,66	93215	3,1
2019 рік							
1	Ампули	28873,96	862682,1	23,9	27942,01	742729,6	22,4
2	Мазі	5558,29	250855,6	6,9	5347,76	237165,7	7,1
3	Таблетки	148921,12	2117668,8	58,7	148672,06	2026675,8	61,2
4	Інфузії	8669,19	258002,2	7,1	8908,99	207326,7	6,3
5	Антибіотики	3524,647	89575,2	3,1	3657,66	93215	3,1

Таблиця 2.3 – Діагностика структури та динаміки напрямів використання ресурсів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

Стаття активу	Джерело інформації, форма №1	Абсолютна величина, тис. грн.				Питома вага, %				Зміни за період					темп приросту, %	у % до зміни підсумку балансу
		2018	2019	2020	2020	2018	2019	2020	2020	Абс. величина 2019-2018, тис. грн.	Абс. величина 2020-2019, тис. грн.	у потімій вазі 2019 / 2018, %	у потімій вазі 2020 / 2019, %	у % до зміни підсумку балансу		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1. Необоротні активи	1095	2025441	1063735	1346902	49,62	30,82	31,27	31,27	31,27	-961706	283167	-18,80	0,45	-47,48	26,62	
1.1. Нематеріальні активи	1000	62303	74493	151763	1,53	2,16	3,52	3,52	3,52	12190	77270	0,63	1,37	19,57	103,73	
1.2. Основні засоби	1010	608214	630408	688320	14,90	18,27	15,98	15,98	15,98	22194	57912	3,37	-2,28	3,65	9,19	
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	1030+1035	1350902	357498	474384	33,10	10,36	11,01	11,01	11,01	-993404	116886	-22,74	0,66	-73,54	32,70	
1.4. Довгострокова дебіторська заборгованість	1040+1045	8	1336	6650	0,00	0,04	0,15	0,15	0,15	1328	5314	0,04	0,12	16600,00	397,75	
2. Оборотні активи	1195	2056390	2387431	2959953	50,38	69,18	68,73	68,73	68,73	331041	572522	18,80	-0,45	16,10	23,98	
2.1. Запаси	1100	532345	581168	575593	13,04	16,84	13,36	13,36	13,36	48823	-5575	3,80	-3,48	9,17	-0,96	
2.2. Дебіторська заборгованість	1125+1130+1135+1155	1198465	1546676	1812119	29,36	44,82	42,08	42,08	42,08	348211	265443	15,46	-2,74	29,05	17,16	
2.3. Поточні фінансові інвестиції	1160	111517	0	2992	2,73	0,00	0,07	0,07	0,07	-111517	2992	-2,73	0,07	-100,00	-	
2.4. Грошові кошти	1165	212429	257794	565434	5,20	7,47	13,13	13,13	13,13	45365	307640	2,27	5,66	21,36	119,34	
2.5. Інші оборотні активи	1190	314	971	2916	0,01	0,03	0,07	0,07	0,07	657	1945	0,02	0,04	209,24	200,31	
2.6. Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0	0	0,00	0,00	-	-	
БАЛАНС	1300	4081831	3451166	4306855	100	100	100	100	100	-630665	855689	0,00	0,00	-15,45	24,79	

Оскільки в структурі активу балансу переважають оборотні кошти (у 2018 році їхня частка складала 20,38 %, а вже у 2020 році – 68,73 %), це дає можливість стверджувати про формування достатньо мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності його активів. У 2018 році частка необоротних коштів становила 49,62 %, що вказує на таке негативне явище, як «важка» структура активів, це свідчить про значні накладні витрати та підвищену чутливість до зміни доходу. Утім, у 2019-2020 рр. ситуація значно покращилася: частки становлять 30,82 % та 31,27 % відповідно. Тобто, структура активів стала «легкою» та характеризується мобільністю майна підприємства.

За період, що аналізується, відбулося значне зменшення довгострокових фінансових інвестицій із 1 350 902 тис. грн у 2018 році (питома частка у балансі становила 33,1 %) до 474 384 тис. грн у 2020 році (питома частка у балансі вже складає 11,01%) що є позитивним та сприяє втягненню фінансових коштів в основну діяльність підприємства і покращенню його фінансового стану (рис. 2.2).

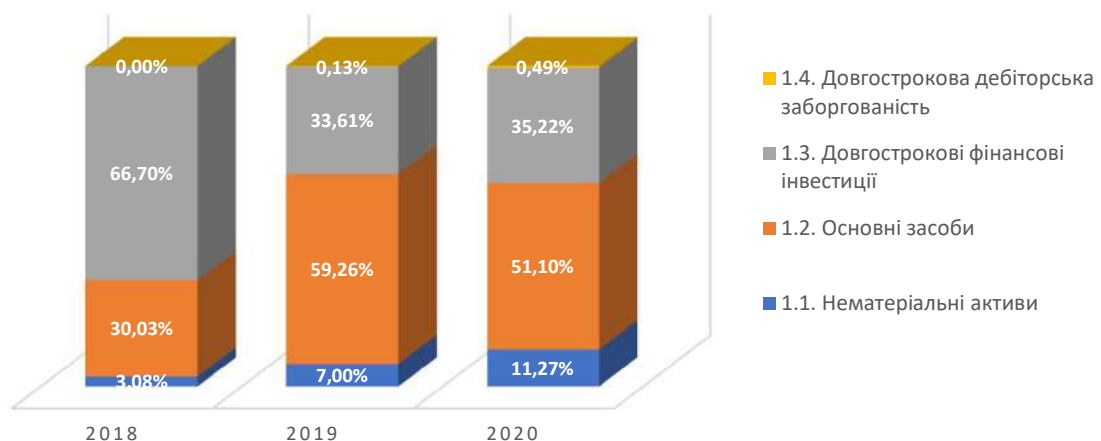

Рис. 2.2 – Діагностика структури необоротних активів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., %

З рис. 2.2 можна побачити, що найбільшу частку в структурі необоротних активів у 2018 році займали довгострокові фінансові інвестиції (66,7%), проте у 2019-2020 рр. ситуація змінюється та найбільшу частку вже займають основні

засоби (59,26 % у 2019 році та 51,1 % у 2020 р.). Найменшу частку і в 2018 році, і в 2019, і в 2020 у структурі займає довгострокова дебіторська заборгованість.

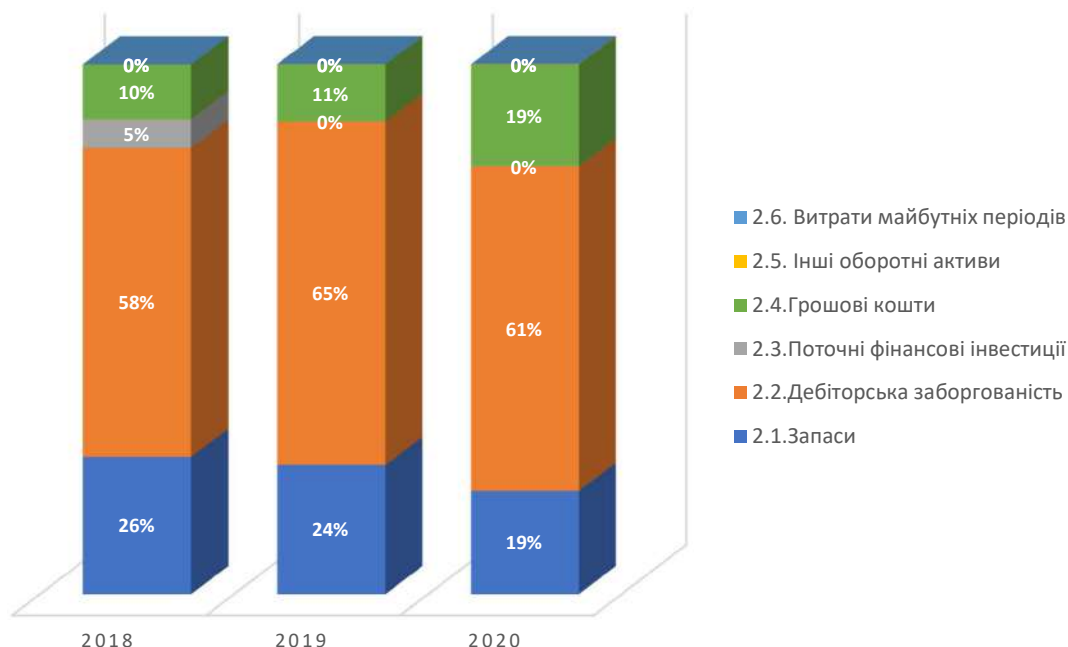

Рис. 2.3 – Діагностика структури оборотних коштів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., %

Найбільшу частку в структурі оборотних коштів займає поточна дебіторська заборгованість (у 2018 році вона становила 58 %, у 2019 році – 65 %, а у 2020 році – 61 % від загальної кількості оборотних коштів) - це може свідчити про проблеми, пов'язані з оплатою послуг та продукції підприємства, а також про переважно негрошовий характер розрахунків. Зростання дебіторської заборгованості також вказує на негативні процеси в ПрАТ «Дарниця» та проблеми, пов'язані з оплатою продукції (робіт, послуг) підприємства або активним наданням комерційного кредиту покупцям, тобто відволіканням частини поточних активів й іммобілізацією частини оборотних коштів з виробничого процесу. Даний період також характеризується зменшенням обсягів запасів, що позитивним фактором.

Таблиця 2.4 – Діагностика структури та динаміки джерел формування ресурсів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

Стаття пасиву	Джерело інформації, форма №1	Абсолютна величина, тис. грн.				Питома вага, %				Зміни за період					темп приросту, %	у % до зміни підсумку балансу
		2018	2019	2020	2020	2018	2019	2020	2020	Абс. величина 2019-2018, тис. грн.	Абс. величина 2020-2019, тис. грн.	у питомих вазі 2019 / 2018, %	у питомих вазі 2020 / 2019, %	у		
1	2	3	4	5	5	5	6	7		8=4-3	9=5-4	10=6-5	11=7-6		12=8:3 x100%	13=9:4 x100%
1. Власний капітал	1495	2936106	1758726	2573720	71,93	50,96	59,76			-1177380	814994	-20,97	8,80		-40,10	46,34
1.1. Статутний капітал (пайовий капітал)	1400	179528	179528	179528	4,40	5,20	4,17			0	0	0,80	-1,03		0,00	0,00
1.2. Додатковий капітал	1410	1012216	1012216	58216	24,80	29,33	1,35			0	-954000	4,53	-27,98		0,00	-94,25
1.3. Резервний капітал	1415	84883	84883	84883	2,08	2,46	1,97			0	0	0,38	-0,49		0,00	0,00
1.4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	1579604	2187963	2251093	38,70	63,40	52,27			608359	63130	24,70	-11,13		38,51	2,89
2. Довгострокові зобов'язання	1595	879704	1404489	1374133	21,55	40,70	31,91			524785	-30356	19,14	-8,79		59,65	-2,16
3. Поточні зобов'язання	1695	266021	287951	359002	6,52	8,34	8,34			21930	71051	1,83	-0,01		8,24	24,67
3.1. Короткострокові кредити	1600	0	0	0	0,00	0,00	0,00			0	0	0,00	0,00		-	-
3.2. Кредиторська заборгованість	1610+...+1630	114602	155668	210021	2,81	4,51	4,88			41066	54353	1,70	0,37		35,83	34,92
4. Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0	0,00	0,00	0,00			0	0	0,00	0,00		-	-
БАЛАНС	1900	4081831	3451166	4306855	100	100	100			-630665	855689	0,00	0,00		-15,45	24,79

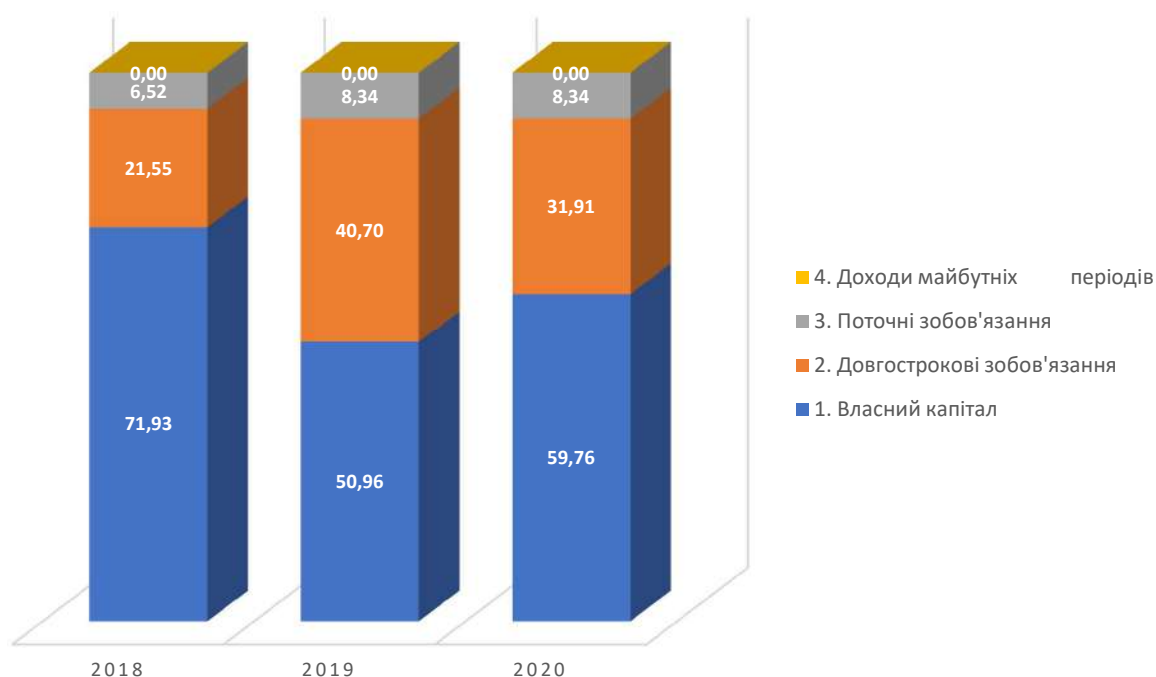

Рис. 2.4 – Діагностика структури джерел формування ресурсів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., %

Основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства є власний капітал, адже за період, що аналізується від займає більше, як 50% пасиву балансу.

Проте, занепокоєння викликає нестабільність величини власного капіталу, довгострокових та зростання поточних зобов'язань, а також значне зменшення питомої ваги власного капіталу в балансі підприємства. Адже за 2018-2019 рр. власний капітал зменшився на 40 % (за рахунок вилученого капіталу у розмірі 1 705 864 тис. грн) та зріс на 46 % у 2019-2020 рр., у той час, коли довгострокові зобов'язання зросли майже на 60 % у 2019-2020 рр., а у 2019-2020 рр. зменшились всього на 2,16 %.

Така зміна свідчить про підсилення фінансової нестійкості підприємства та підвищення ступеню його фінансового ризику, але, поки що, це не є критичним для підприємства.

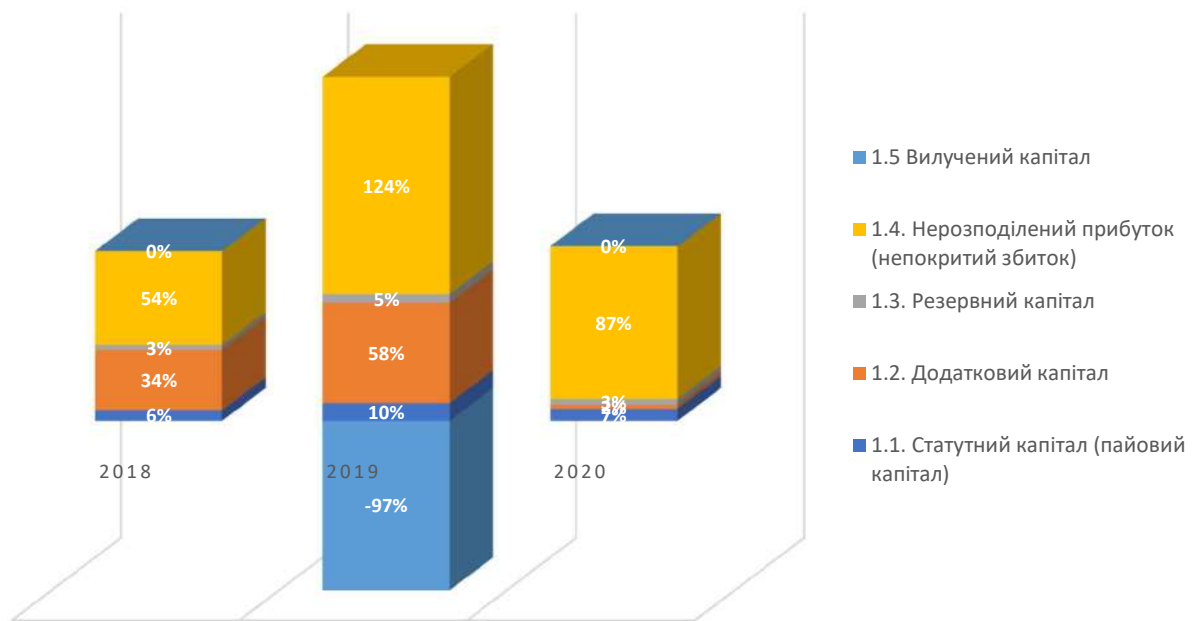

Рис. 2.5 – Діагностика структури власного капіталу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., %

Зростання нерозподіленого прибутку з 2018 р. по 2019 р. на 608 359 тис. грн (38,51%) і з 2019 р. по 2020 р. – на 63 130 тис. грн (2,89 %) є позитивним та свідчить про ефективну діяльність підприємства. За період, що аналізується, у структурі власного капіталу відбулися незначні зміни, так у 2020 р. у порівнянні із 2018 р. частка нерозподіленого прибутку зросла із 54 % до 87 % відповідно, тим самим значно зменшивши частку додаткового капіталу на 32 %. Найбільш вагомими складовими власного капіталу є нерозподілений прибуток (у 2018 р. він складає 53,8 % від суми власного капіталу, у 2019 р. – 124,4 %, у 2020 р. – 87,5 %) та додатковий капітал, а найменш вагомими – статутний капітал (у 2018 р. він складає 6,1 % від суми власного капіталу, у 2019 р. – 10,2 %, у 2020 р. – 7 %) та резервний капітал.

Зазначимо, що всі вихідні дані для аналізу взято з форм статистичної звітності підприємства (ДОДАТОК В).

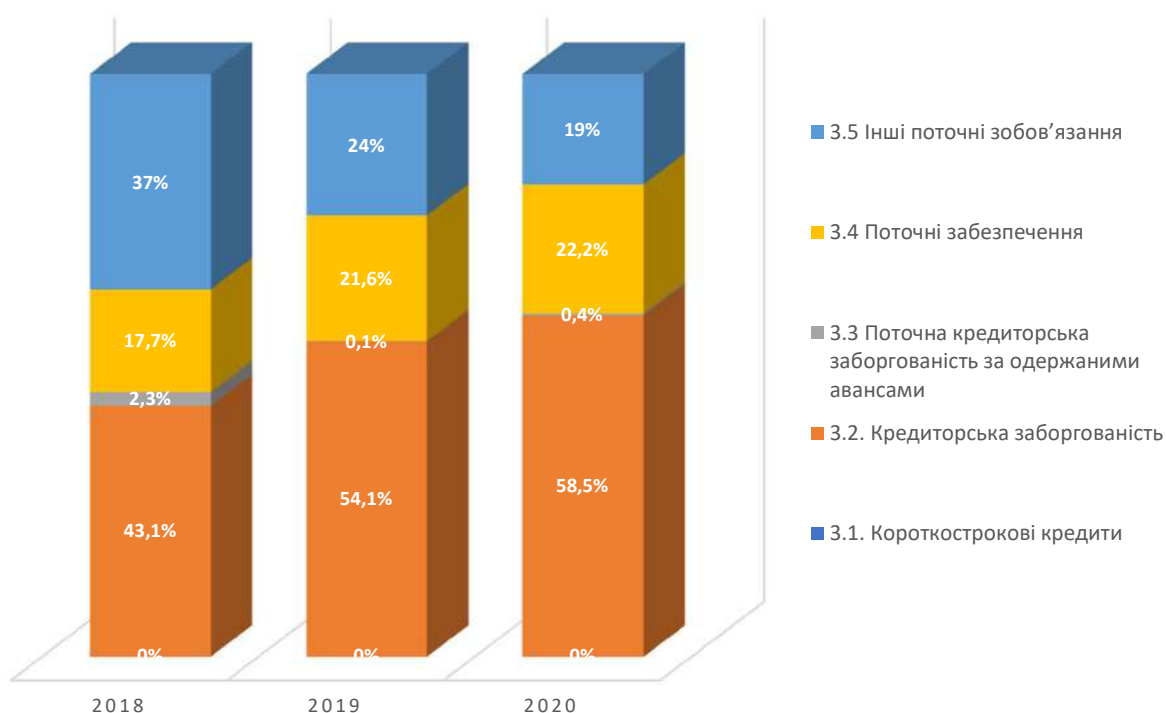

Рис. 2.6 – Діагностика структури поточних зобов'язань та забезпечень
ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., %

У той самий час, структура позичкового капіталу складається із кредиторської заборгованості, поточної кредиторської заборгованості за одержаними авансами та поточного забезпечення. Найбільшу частку у структурі займає кредиторська заборгованість (у 2018 р. вона становила 43,1 %, а у 2020 р. – 58,5%), найменшу частку займають короткострокові кредити – 0 %.

Аналіз фінансових зобов'язань також показав, що за 2018-2020 рр. довгострокові зобов'язання значно перевищують суму поточних зобов'язань. Цей фактор є позитивним та характеризує покращення структури балансу і зменшення ризику втрати фінансової стійкості.

Заключним етапом діагностики балансу підприємства є порівняння дебіторської (ДЗ) та кредиторської заборгованості (КЗ).

Таблиця 2.5 – Діагностика заборгованості ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

<i>Вид</i>	<i>Тис.грн</i>	<i>Сальдо</i>	<i>Вид</i>	<i>Тис.грн</i>
<i>2018 рік</i>				
Дебіторська	1198465	>	Кредиторська	114602
<i>2019 рік</i>				
Дебіторська	1546676	>	Кредиторська	155668
<i>2020 рік</i>				
Дебіторська	1812119	>	Кредиторська	210021

Отже, дебіторська заборгованість перевищує кредиторську, тобто підприємство має активне сальдо заборгованості. Це вказує на те що ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» має можливість надавати своїм покупцям безкоштовний комерційний кредит в розмірі, що перевищує кошти, отримані у вигляді відстрочок платежів комерційним кредиторам.

Слід зазначити, що фінансова звітність підприємства за 2021 рік відсутня [28], але на офіційному сайті компанії є інформація щодо рейтингів. Так, команда Forbes Україна запропонувала так звану шкалу рейтингу стійкості, що визначає стан підприємства на поточний час, де 0 - ліквідовані компанії, 1 – компанія припинила діяльність, 2-5 – компанія значно (на 25-90 %) скоротила ключові показники діяльності, 6 – компанія зберегла ключові фінансові показники в гривневому еквіваленті, помірно скоротила виробничі показники та штат, 8 – компанія зберегла ключові виробничі показники та штат, збільшила ключові фінансові показники у гривневому еквіваленті, зберегла їх у валютному еквіваленті, 9 – компанія збільшила виробничі та фінансові показники та штат, 10 – ті бізнеси, які значно збільшили виробничі, фінансові показники та штат [14].

У топ-7 українських бізнесів увійшли охоронна фірма Ajax, IT-компанії Intellias та GlobalLogic, агропромислові комплекси Kernel та «Західнадрасервіс», паливно-енергетичний комплекс «Галнафтогаз», а також єдина в рейтингу фармацевтична компанія – «Дарниця», яка під час війни збільшила частку ринку

в роздрібних продажах. Так, якщо у січні 2022 року її частка становила 4,1 %, то за підсумками вересня – вже 5,3 %, хоча ринок в цілому скоротився на 20 %.

Згідно з результатами рейтингу, фармацевтична компанія набрала 8,7 балів з 10, тобто збільшила ключові фінансові показники у гривневому вимірі, зберегла їх у валютному еквіваленті, утримала ключові виробничі показники й штат та рухається до їхнього збільшення. Динаміка виручки за 9 місяців 2022 року склала 16,3 %. Все це є результатом злагодженої роботи менеджменту підприємства, швидкої адаптації до умов, що склалися: лінії «Дарниці» не простоювали жодного дня, компанія продовжує рекламну активність і випустила новий для себе препарат – калію йодид.

Крім того, «Дарниця» отримала нагороду «HR-бренд 2022» у номінації «Культурний код компанії» з проєктом «#ФармОборона. Кожен на своєму місці». Так, «Дарниця» не тільки зберегла команду, а разом з тим довоєнний розмір заробітної плати та дієву систему мотивації - преміювання на основі ключових показників ефективності, а й відкрила нові робочі місця водіїв, хіміків та працівників виробництва. Одночасно перед компанією стояло питання швидкої адаптації людей під потреби бізнесу у воєнних умовах. Прикладом такої переорієнтації став безкоштовний всеукраїнський кол-центр, що консулює українців щодо наявності будь-яких ліків у будь-яких аптеках країни. Тож коефіцієнт плинності персоналу залишається на рівні минулого року – 1,6 %. Залученість колективу у внутрішні комунікаційні проєкти компанії у воєнний період сягнула 70,25 %, при цьому кількість активних користувачів Workplace – 80,85 % [17]. Нещодавно в компанії провели дослідження залученості персоналу за методикою eNPS та отримали результат +53, який підвищився від попередніх даних такого опитування на 14 пп (eNPS за результатами грудня 2021 р склав +39). Все це свідчить про стійкий розвиток компанії.

2.2 Діагностика ліквідності і платоспроможності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

Оскільки ліквідність є здатністю і швидкістю підприємства перетворювати свої активи на гроші для покриття своїх зобов'язань у міру настання терміну їх погашення, доцільним є розрахунок груп активів і пасивів відповідно до Балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Діагностика ліквідності балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., тис.грн.

Стаття активу /пасиву	Розрахунок		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Найбільш ліквідні активи, А1	111517+212429	0+257797	2992+565434
Активи, що швидко реалізуються, А2	993066+54573+23142+1320+127684	1368503+63864+9363+819+104946	1312871+329887+31968+0+899+0+137393
Активи, що повільно реалізуються, А3	532345	581168	575593
Активи, що важко реалізуються А4	2025441+0	1063735+0	1346902+0
Найбільш термінові зобов'язання, П1	89824+16080+6338+1136+7562+98336	80687+61450+42566+1737+10524+69889	94527+89792+80527+1004+10546
Короткострокові пасиви, П2	0+0	0+0	14152+0
Довгострокові пасиви, П3	879704	1404489	1374133
Постійні пасиви, П4	2936106+0	1758726+0	2573720+0

Результати розрахунків ліквідності активів наведено на рис. 2.7, згідно з яким високоліквідні активи (грошові кошти і поточні фінансові інвестиції) та важколіквідні активи за період, що аналізується, є досить нестабільними та значно знижуються у 2019 році. Це вказує на зменшення суми грошових коштів підприємства на поточному, валютному та інших рахунках, короткострокових фінансових вкладень (цінні папери), а також активів, призначених для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. Проте зростання даних показників вже у 2020 році свідчить про те, що дане зниження є

некритичним і можливо результатом управлінських рішень. Наприклад, у результаті оплати сировини (тобто збільшення дебіторської заборгованості), збільшення запасів, або ж продажу застарілого чи непотрібного обладнання.

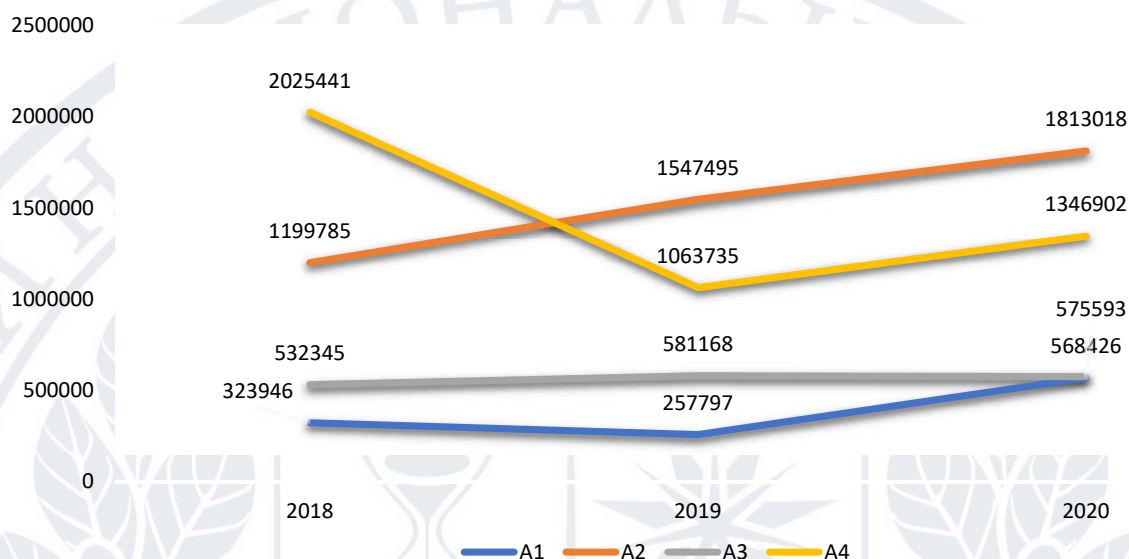

Рис. 2.7 – Діагностика ліквідності активу балансу ПРАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., тис. грн

З 2018 р. по 2020 р. відбулося зростання дебіторської заборгованості (на 29 % у 2018-2019 рр. та на 17, 5% у 2019-2020 рр. Тобто, відбулося зростання коштів (платежів), по яким очікується надходження протягом 12 місяців після звітної дати, та інших оборотних активів.

Нестабільна ситуація також спостерігається із категорією активів A₃, а точніше - із повільноліквідними активами. З 2018 р. по 2019 р. вони зросли на 9,1 %, з 2019 р. по 2020 р. – зменшилися на 1%.

Для аналізу повної картини показників ліквідності побудуємо графік зміни пасивів (рис. 2.8). Отже, за період, що аналізується зростання зазнали найтермінованіші та короткострокові пасиви.

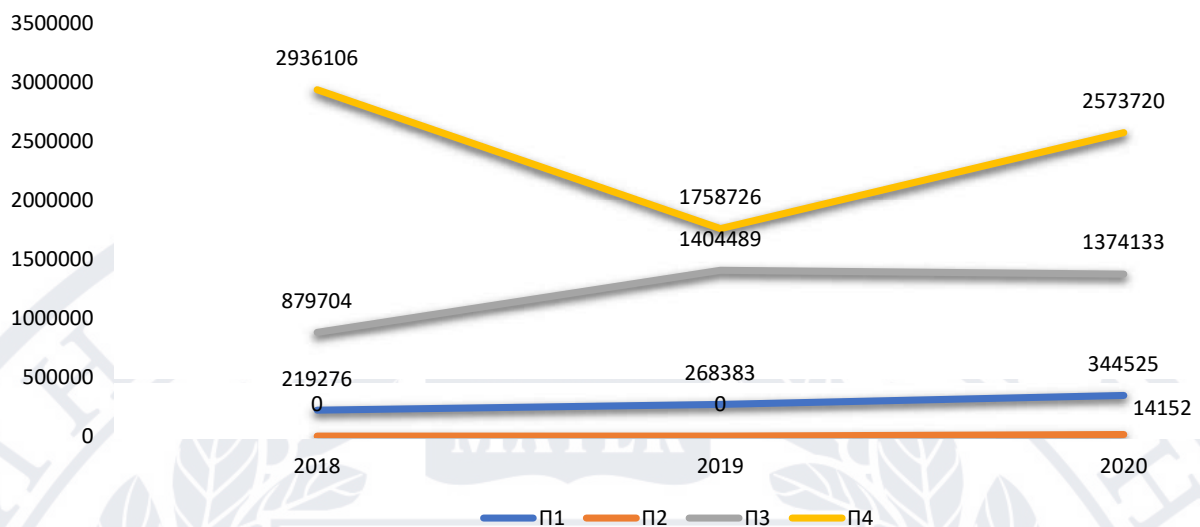

Рис. 2.8 - Діагностика ліквідності пасиву балансу ПРАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр., тис. грн

Тобто, кредиторська заборгованість з 2018 до 2020 р. зросла на 125 249 тис. грн, а короткострокові позикові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 місяців після звітної дати, зростає з 0 тис. грн до 14 152 тис. грн. У той час, коли довгострокові пасиви у 2018-2019 рр. зростають, а у 2019-2020 р. зменшуються, із постійними пасивами ситуація складається кардинально інша (у 2018-2019 рр. вони зменшуються на 40 %, а у 2019-2020 рр. - на 46%). Баланс буде вважатися ліквідним за умови дотримання певних співвідношень між групами активів і зобов'язань (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 — Діагностика «золотого правила балансу» ПРАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр.,

2018	2019	2020
A1 = 323946 тис. грн \geq П1 = 219276 тис. грн A2 = 1199785 тис. грн \geq П2 = 0 тис. грн A3 = 1199785 тис. грн \geq П3 = 879704 тис. грн A4 = 2025441 тис. грн \leq П4 = 2936106 тис. грн	A1 = 257797 тис. грн \leq П1 = 268383 тис. грн A2 = 1547495 тис. грн \geq П2 = 0 тис. грн A3 = 581168 тис. грн \leq П3 = 1404489 тис. грн A4 = 1063735 тис. грн \leq П4 = 1758729 тис. грн	A1 = 568426 тис. грн \geq П1 = 344525 тис. грн A2 = 1813018 тис. грн \geq П2 = 14152 тис. грн A3 = 575593 тис. грн \geq П3 = 1374133 тис. грн A4 = 1346902 тис. грн \leq П4 = 2573720 тис. грн

З огляду на вищезазначені розрахунки, можна зробити висновок, що у 2018 р. та у 2020 році ліквідність балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є абсолютною. Це свідчить про достатність у підприємства власних оборотних засобів, що забезпечує його фінансову стійкість. Проте, ліквідність балансу у 2019 році не є абсолютною і дане співвідношення порушується. Тобто, обсяг високоліквідних та повільноліквідних коштів зменшився, у той час коли кількість термінових зобов'язань та довгострокових пасивів зросла. Це вказує на зниження здатність розраховуватися за своїми поточними та довгостроковими зобов'язаннями наявними оборотними ресурсами шляхом швидкого конвертування їх у грошові кошти. Визначимо показники ліквідності коефіцієнтним методом та згрупуємо у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Діагностика показників ліквідності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр. за допомогою коефіцієнтного методу

Показники	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
				За 2018-2019 рр.	За 2019-2020 рр.	За 2018-2019 рр.	За 2019-2020 рр.
Коефіцієнт поточної ліквідності	9,38	8,89	8,24	-0,49	-0,65	-5,2%	-7,3%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,95	6,73	6,64	-0,22	-0,09	-3,2%	-1,3%
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,48	0,96	1,58	-0,52	0,62	-35,0%	65,0%

Таким чином, можна зробити висновок, що всі розраховані показники ліквідності зменшуються протягом трьох років. Коефіцієнт поточної ліквідності у 2020 р. зменшився на 1,14, від показника, який був на кінець 2018 року. Коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець 2020 року становить 6,64, що на 0,009 менше за значення показника на кінець попереднього року. Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2020 року має значення, яке перевищує за аналогічний показник кінця 2018 року – на 0,1.

Рис. 2.9 – Графічне представлення коефіцієнтів ліквідності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр.

Отже, розрахункове значення коефіцієнту поточної ліквідності показує на скільки поточні активи покривають короткострокові зобов'язання, тобто у 2018 році кількість поточних активів перевищувала кількість короткострокових зобов'язань більш ніж у 9 разів, а у 2020 році – у 8 разів. Це вказує на важку структуру активів, підприємство не використовує їх в тій мірі, як мало б для одержання більшого доходу.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує здатність підприємства вчасно погашати свої короткострокові зобов'язання за допомогою високоліквідних активів. Розраховані дані показують, що підприємство здатне розрахуватися із короткостроковими зобов'язаннями в повній мірі, наприклад, у 2019 р. на 1 грн поточної заборгованості припадає 6,73 грн.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточної заборгованості може бути погашена у найближчий час до моменту складання балансу. Аналіз показав, що даний показник знаходиться значно вище норми, у 2018 р. він становить 1,48, у 2019 р. – 0,96, а у 2020 р. – 1,58. Це вказує на проблеми в компанії і свідчить про неефективну стратегію управління

фінансовими ресурсами. Грошові кошти, на відміну від інших активів, не беруть участі у виробничо-збутовому процесі, вони не генерують дохід компанії. Визначимо чистий робочий капітал підприємства (рис. 2.10).

Рис. 2.10 - Чистий робочий капітал ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр, тис. грн.

Отже, проведений розрахунок показав, що ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» володіє достатньою кількістю фінансових ресурсів, щоб сплатити поточні борги для подальшої діяльності підприємства. Чистий робочий капітал підприємства зростає в динаміці, що вказує на позитивні процеси на підприємстві, а саме - на підвищення ліквідності суб'єкта господарювання і збільшення його кредитоспроможності.

Діагностику фінансової стійкості ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» здійснимо на основі форми №1 фінансової звітності підприємства. Відповідно до здійснених розрахунків можна зробити висновки, що майже всі коефіцієнти відповідають рекомендованим значенням, отже підприємство є фінансово стійким. Тільки 2019 рік для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» не був досить вдалим, адже кожний із обрахованих показників не відповідає рекомендованим значенням.

Коефіцієнт автономії за 2018-2019 рр. ($> 0,5$) відповідає рекомендованому значенню. У 2018 р. він становив 0,72, у 2019 р. – 0,51, у 2020 р. – 0,60, тобто, у 2020 році частка власних коштів підприємства (власного капіталу) у загальній

сумі коштів, авансованих у його діяльність склала 60 %. За даний період показник зазнав зменшення, що вказує на зменшення фінансової стійкості та незалежності підприємства від зовнішніх кредиторів.

Таблиця 2.9 - Діагностика фінансової стійкості ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр.

Показники	Рекомендоване значення	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
					2019 від 2018	2020 від 2019	2019 від 2018	2020 від 2019
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,72	0,51	0,60	-0,21	0,09	-29,10%	17,18%
Коефіцієнт фінансової залежності	<2	1,39	1,96	1,67	0,57	-0,29	41,05%	-14,66%
Коефіцієнт фінансового ризику	<0,5	0,39	0,96	0,67	0,57	-0,29	146,24%	-29,92%
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0	0,31	0,40	0,48	0,09	0,08	27,55%	20,49%
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	>0,4	0,23	0,44	0,35	0,21	-0,10	92,52%	-21,58%
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	>0,6	0,77	0,56	0,65	-0,21	0,10	-27,72%	17,22%

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього показника і також знаходиться в рамках норми. В цілому за 2018-2020 рр. показник зріс на 0,28 або на 20%. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, тобто також простежується тенденція втрати фінансової незалежності.

Коефіцієнт фінансового ризику у 2019 р. та 2020 р. більше норми, що вказує на переважання залучених коштів над власними. Проте позитивним є той факт, що значення показника не перевищує 1, а отже це перевищення не є критичним для підприємства. Зростання коефіцієнту створює всі умови говорити про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, що у 2018 році частка власного капіталу в обігу становила 31%, у 2019 році – 40 %, а у 2020 р. – 48 %.

Помірне зростання з року в рік є позитивним явищем та вказує на достатню гнучкість власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт довгострокового залучення коштів та коефіцієнт фінансової незалежності капітальних джерел в сумі дають 1, оскільки вони характеризують структуру довгострокових пасивів підприємства, що складаються з власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Зростання коефіцієнту довгострокового залучення коштів в динаміці (з 0,23 у 2018 р. до 0,35 у 2019 р.) є негативною тенденцією і означає, що з позиції довгострокової перспективи підприємство все у більшій мірі залежить від зовнішніх факторів.

Одними з найважливіших показників фінансової стійкості є також ліквідний грошовий потік і робочий капітал підприємства (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Діагностика ліквідного потоку ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
				2019 від 2018	2020 від 2019	2019 від 2018	2020 від 2019
Ефект фінансового важеля %	0	0	0	0	0	-	-
Власні оборотні кошти, тис. грн.	30961	-708228	-147315	-739189	560913	-23,875	-0,792
Коефіцієнт забезпечення запасів 1	3,86	4,11	5,14	0,25	1,03	0,063	0,252
Коефіцієнт забезпечення запасів 2	-	-	-	-	-	-	-
Коефіцієнт забезпечення запасів 3	-	-	-	-	-	-	-
Чисті оборотні активи, тис. грн.	1732444	2129637	2391527	397193	261890	0,229	0,123
Чисті поточні зобов'язання, тис. грн.	266021	286681	359002	20660	72321	0,078	0,252
Робочий капітал (фінансово-експлуатаційні потреби), тис. грн.	1466423	1842956	2032525	376533	189569	0,257	0,103
Кредитна позиція, тис.грн.	-212429	-257794	-565434	-45365	-307640	0,214	1,193
Ліквідний потік, тис.грн.	-105462	-45365	-307640	60097	-262275	-0,570	5,781

Ліквідний грошовий потік (ЛГП) визначається як різниця кредитних позицій на кінець і на початок року. Якщо ЛГП дорівнює 0, або в динаміці

зменшується, це свідчить про погіршення умов генерування грошових потоків, необхідних для покриття кредитів. Позитивне значення робочого капіталу показує потребу у фінансуванні поточної виробничої діяльності. І навпаки: при негативному значенні робочого капіталу підприємство використовує інші види позикових засобів для ведення операційної діяльності.

Оскільки у ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» відсутні довгострокові та короткострокові кредити банку, тобто позикові кошти, на які нараховуються відсотки і з появою яких можна вирахувати фінансовий леверидж, то ефект фінансового важеля за 2018-2020 рр. дорівнює 0.

Обсяг власних оборотних коштів у 2019-2020 рр. є від'ємним, що вказує на недостатню кількість коштів для забезпечення безперебійної діяльності за рахунок постійних фінансових ресурсів, тобто підприємство не є повністю фінансово стійким. Проте, щоб точніше сказати про фінансову стійкість підприємства за даним показником, необхідно детальніше вивчити причини такого значення коефіцієнту, адже це може бути викликано, наприклад, закупівлею нового обладнання, збільшенням виробництва або збуту.

Перший коефіцієнт забезпечення запасів відповідає нормі та його значення більше одиниці, тому із впевненістю можна сказати, що підприємство абсолютно фінансово стійким. Чисті оборотні активи за період, що аналізується, зросли на 659 083 тис. грн. Тобто, частина їх обсягу, що сформована за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу, у 2018 р. становила 1 732 444 тис. грн, а у 2020 р. вже зросла до 2 391 527 тис. грн. Чисті поточні зобов'язання дорівнюють поточним зобов'язанням та забезпеченням, тому що короткострокові кредити у ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» відсутні.

За 2018-2020 рр. робочий капітал має позитивне значення та характеризується тенденцією до зростання, тобто чистих оборотних активів значно більше як чистих поточних зобов'язань. Показник кредитної позиції за даний проміжок часу є від'ємним через відсутність довгострокових та

короткострокових кредитів у підприємства. Ліквідний потік також несе від’ємний характер, що вказує на достатню кількість грошових потоків для покриття кредитів.

Таким чином, можемо зробити висновок про «хвилеподібні» тенденції змін показників A_1 - A_4 , Π_1 - Π_4 та показників ліквідності. «Золоте правило балансу» працювало у 2018 і 2020 рр. Коефіцієнти автономії, фінансової залежності, маневреності власного капіталу і фінансової незалежності капіталізованих джерел відповідають рекомендованим значенням.

Говорячи про ліквідність і платоспроможність «Дарниці», не можна не сказати про ситуацію, що склалася на ринку, адже ці рівні взаємопов’язані і залежні одне від одного. На ринку ліків України, по суті, існує 2 великі групи покупців – клієнти, які купують в аптеці (87 % за підсумками I кварталу 2022 р.) і держава, яка купує для лікарень централізовано [1]. За час вторгнення частка держави на ринку зменшилась на 4% за рахунок надходження великого об’єму гуманітарної допомоги, зменшення кількості людей в Україні та працюючих лікарень [2]. Річний обсяг ринку як у роздріб, так і за рахунок госпітальних закупок становив 1,2 млрд. шт. та 134,8 млрд. грн. у 2021 році, зростання у порівнянні з 2020 роком відбулося на 20% в грошовому виразі [10,11]. На початку 2022 року фарм ринок продовжував показувати ріст у 30-45 % у січні-лютому [18]. Нестабільність ситуації й інфляційні очікування сприяли формуванню стратегічних запасів ліків серед населення. Тож, починаючи з березня, за підсумками 5 місяців 2022 року ринок зменшився до рівня минулого року у грошовому еквіваленті, в упаковках - демонструє падіння майже 10% в порівнянні з минулим роком [50,54,55]. Тож, вітчизняний ринок вистояв попри колосальні наслідки війни і демонструє стійкість у своєму подальшому розвитку. Більшість фармацевтичних компаній зростає попри нестабільність попиту, втрату інфраструктури, перебої в поставках та інші фактори, що ускладнюють роботу. Максимальний ріст демонструє саме «Дарниця».

2.3 Діагностика фінансових результатів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

Показники фінансових результатів характеризують абсолютну ефективність діяльності підприємства. Кінцевий фінансовий результат (чистий прибуток або чистий збиток) складається з фінансового результату від звичайних видів діяльності, а також інших доходів і витрат, включаючи надзвичайні.

Таблиця 2.11 – Діагностика зміни фінансових результатів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

стаття	код	Абсолютна величина		Питома вага статей		Зміни		
		2019	2020	2019	2020	Абс.зміна	В структурі	Т росту, %
Чистий дохід	2000	3312103	3612985	100,0%	100,0%	300882	0,00%	9,08%
Собівартість	2050	1376318	1375286	41,6%	38,1%	-1032	-3,49%	-0,07%
Валовий прибуток	2090 (2095)	1935785	2237699	58,4%	61,9%	301914	3,49%	15,60%
Адміністративні витрати	2130	215595	301070	6,5%	8,3%	85475	1,82%	39,65%
Витрати на збут	2150	694444	743921	21,0%	20,6%	49477	-0,38%	7,12%
Інші операційні витрати	2180	213083	155608	6,4%	4,3%	-57475	-2,13%	-26,97%
Фін. результат від опер. діяльності	2190 (2195)	831545	1078712	25,1%	29,9%	247167	4,75%	29,72%
Фін. результат до оподаткування	2290 (2295)	719888	966764	21,7%	26,8%	246876	5,02%	34,29%
Чистий прибуток	2350 (2355)	609629	814994	18,4%	22,6%	205365	4,15%	33,69%

Отже, 2019-2020 рр. для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» характеризуються позитивною динамікою. За цей період відбулося зростання чистого доходу на 9,08% та чистого прибутку на 33,69%, що свідчить про зростання віддачі від впровадження новітніх технологій та використання більш дешевої сировини, матеріалів, енергії, що дозволило зменшити собівартість продукції (товарів, робіт, послуг) на 0,07%. Відбулося також зростання валового прибутку на 15,6 %, фінансового результату від операційної діяльності

підприємства на 34,29 %, а також фінансового результату до оподаткування – на 34,29 %, що вказує на ефективну діяльність підприємства. Доволі непоганою є питома вага чистого прибутку у чистому доході, що також вказує на досить високий рівень ефективності господарської діяльності підприємства.

Зміни також відбулися і в структурі витрат ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Окрім зниження собівартості на 1032 тис. грн та інших операційних витрат на 57 475 тис. грн, відбулося зростання адміністративних витрат на 39,65 % (також збільшилась питома вага з 6,5 % до 8,3 %) та витрат на збут на 7,12 %.

Побудуємо графік динаміки чистого доходу, валового прибутку та чистого прибутку підприємства за 3 роки на основі даних, отриманих із фінансової звітності підприємства за 2018-2020 рр. (рис. 2.11).

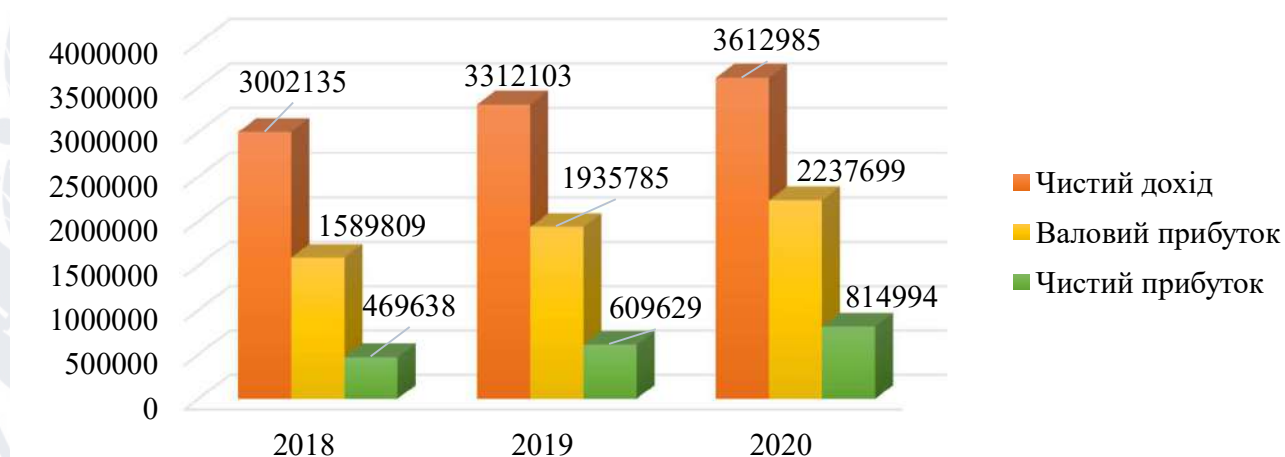

Рис. 2.11 - Динаміка чистого доходу, валового прибутку та чистого прибутку ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр., тис. грн

Рис. 2.11 є наочним підтвердженням вище зроблених висновків: за період, що аналізується, відбувається поступове зростання фінансових результатів, а саме: чистого доходу із 3 002 135 тис. грн у 2018 р. до 3 612 985 тис. грн у 2020 р.; валового прибутку із 1 589 809 тис. грн у 2018 р. до 2 237 699 тис. грн у 2020 р.; чистого прибутку із 469 638 тис. грн у 2018 р. до 814 994 тис. грн у 2020 р. Проаналізуємо зміни собівартості за 3 роки (рис. 2.12).

Рис. 2.12 - Динаміка собівартості продукції ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр., тис. грн

Проаналізувавши отриману діаграму, можна сказати, що у 2018-2019 рр. відбулося різке зниження собівартості продукції. Це може бути наслідком введення експлуатацію нового обладнання або ж зміни постачальників. Діагностика рентабельності підприємства представлена у табл. 2.12.

Таблиця 2.12 - Діагностика рентабельності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020
Валова рентабельність продажів	52,96%	58,45%	61,93%
Операційна рентабельність продажів	17,94%	25,11%	29,86%
Чиста рентабельність продажів	15,64%	18,41%	22,56%
Рентабельність сукупного капіталу	0,94%	20,86%	22,45%
Рентабельність власного капіталу	16,00%	34,64%	31,67%
Чиста рентабельність продукції	33,25%	44,29%	59,26%
Рентабельність основних фондів	77,22%	96,70%	118,40%
Рентабельність оборотних активів	22,84%	25,53%	27,53%

Отже, рентабельність показників має позитивну тенденцію до зростання, а, отже, і зростає прибутковість та ефективність господарської діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Наприклад, валова рентабельність продажів зросла на 8,97 %, у той час коли рентабельність власного капіталу зросла на 15,67 %. Рентабельність продажів показує, скільки припадає чистого прибутку

(чистого доходу) на 1 гривню реалізованої продукції (основних фондів, оборотних активів, собівартість тощо). Розраховані значення рентабельності основних фондів показали, що у 2018 році на 1 грн основних фондів припадало 77 коп. чистого прибутку, а вже у 2020 р. це значення виросло до 1,18 грн.

За допомогою форми №3 «Звіт про рух грошових коштів за прямим методом», здійснимо діагностику руху грошових коштів за 3 основними видами діяльності підприємства: операційної, інвестиційної та фінансової.

Таблиця 2.13 – Діагностика руху грошових коштів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр.

стаття	2018	2019	2020	Абс. зміна (2020- 2018)	Темп зростання (2020/2018)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	693317	609292	765663	72346	10,43%
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	(1114736)	911964	(205829)	908907	-81,54%
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	(526702)	(1456609)	(285779)	240923	-45,74%
Чистий рух грошових коштів за звітний період	105283	64647	274055	168772	160,30%
Залишок коштів на початок періоду	106974	212429	257797	150823	140,99%
Залишок коштів на кінець періоду	212429	257797	565434	353005	166,18%

Чистий рух грошових коштів за період, що аналізується, є додатнім. Тобто, підприємство достатньо генерує коштів в результаті своєї операційної діяльності та має певний надлишок фінансових ресурсів, які в подальшому дадуть змогу розширити і покращити виробництво, а також використовувати дані кошти для здійснення інвестицій.

Чистий грошовий потік від операційної діяльності за певний період часу визначається величиною чистого прибутку за цей період та нарахованої за даний період амортизації.

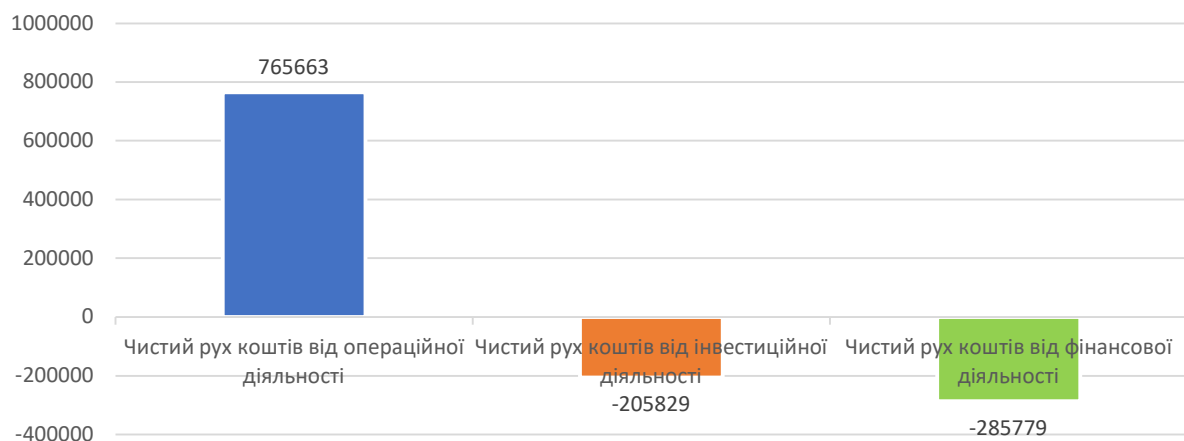

Рис. 2.13 - Чистий рух коштів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр., тис. грн

Отже, на рисунку наочно зображено структуру чистого руху коштів підприємства за 2020 р., відповідно, можна побачити, що найбільша частка припадає на чистий рух коштів від операційної діяльності та становить 765 663 тис. грн. У статті «Чистий рух коштів від операційної діяльності» відображається результат руху коштів від операційної діяльності з урахуванням руху коштів від надзвичайних подій. Можна побачити зростання даного показника на 10,43 %, чистий грошовий потік може збільшитись за рахунок погашення дебіторської заборгованості, реалізації товарно-матеріальних запасів, збільшення кредиторської заборгованості тощо.

Грошовий потік від фінансової діяльності у ПрАТ «Дарниця» від'ємний і у 2020 р. він становив (-285779) тис. грн. Він формується за рахунок надходження коштів у результаті емісії акцій, облігацій, інших боргових зобов'язань, а також отримання банківських та інших позик. Величину грошового потоку зменшує вплив коштів у результаті викупу та анулювання акцій, виплати дивідендів, погашення боргових зобов'язань і банківських позик.

Також від'ємним є і чистий грошовий потік у результаті інвестиційної діяльності, який визначається як різниця між надходженням коштів від продажу основних засобів, нематеріальних та інших необоротних активів і відтоком коштів унаслідок здійснення капітальних вкладень чи фінансових інвестицій.

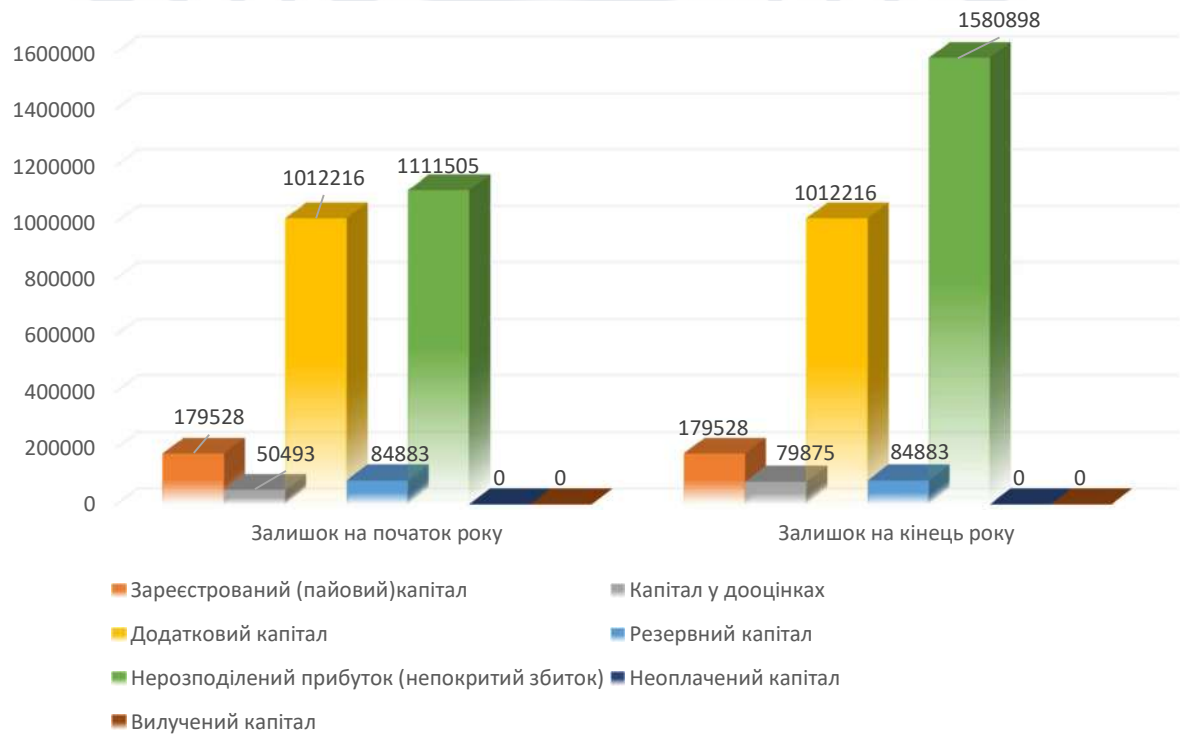

Рис. 2.14 - Динаміка залишків капіталу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» на початок і кінець 2018 р., тис. грн

Отже, на початок і кінець 2018 р. найбільшу частку у власному капіталі займає нерозподілений прибуток, тобто частина прибутку компанії, яка зберігається чи утримується за рахунок чистого прибутку на кінець звітного періоду та зберігається для подальшого використання як власний капітал. На початок періоду показник становив 1 111 505 тис. грн, а на кінець періоду зріс на 42,23 % і вже становив 1 580 898 тис. грн. Друге місце по величині частки у власному капіталі займає додатковий капітал, який за період, що аналізується, є незмінним і становить 1 012 216 тис. грн. Незмінними також залишились

зареєстрований (пайовий) капітал та резервний капітал. Вилучений капітал та неоплачений капітал у підприємства відсутній та знаходиться на рівні 0.

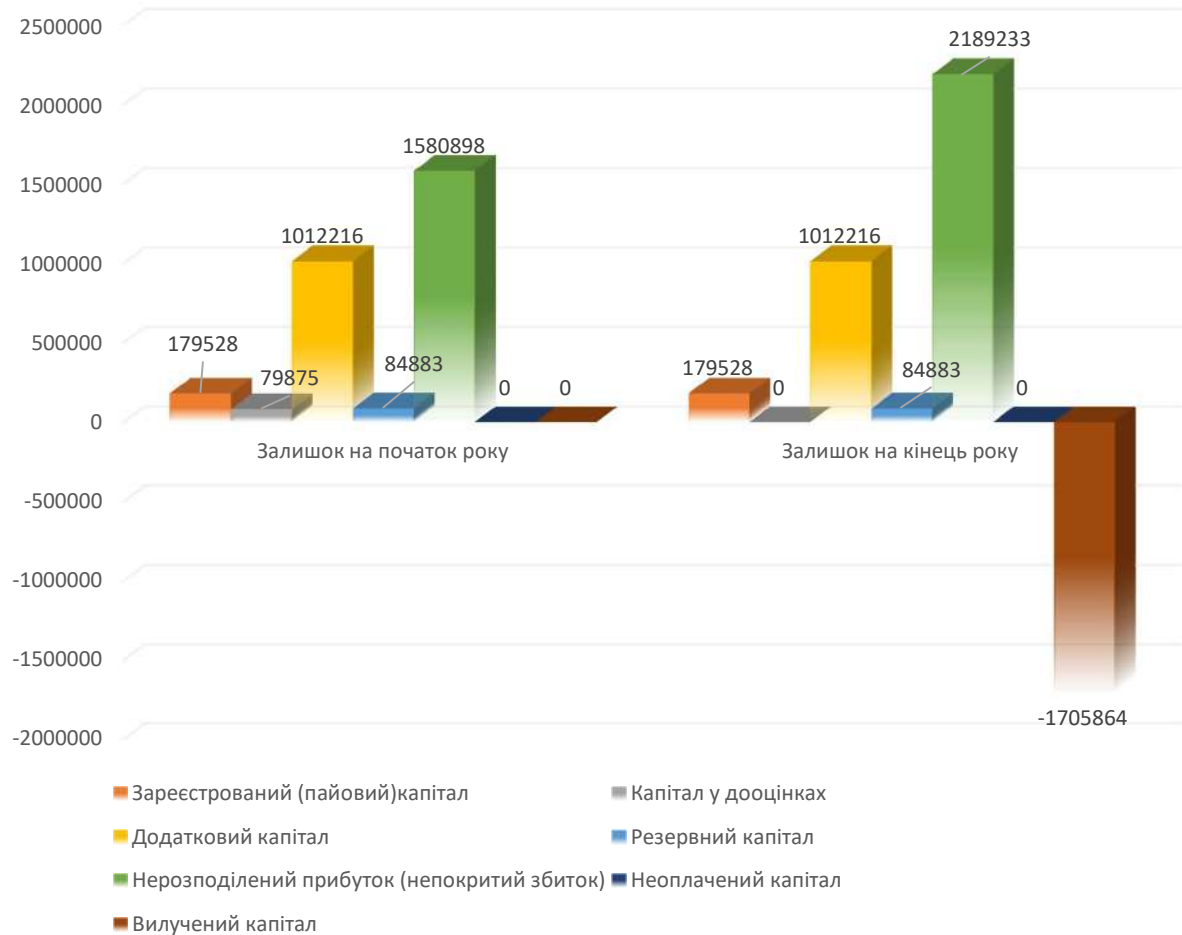

Рис. 2.15 - Динаміка залишків капіталу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» на початок і кінець 2019 р., тис. грн

У 2019 р. також найбільшу частку у власному капіталі займає нерозподілений прибуток, на початок періоду він становив 1 580 898 тис. грн, а на кінець періоду показник значного зростання на 38,48 %. Друге місце по величині частки у власному капіталі займає додатковий капітал, який за період, що аналізується, є незмінним і становить 1 012 216 тис. грн. Незмінними також залишитись зареєстрований (пайовий) капітал та резервний капітал. За даний період, зменшився до 0 капітал у дооцінці. Неоплачений капітал у підприємства

також відсутній та знаходиться на рівні 0, вилучений капітал отримав від'ємне значення у розмірі 1 708 064 тис. грн.

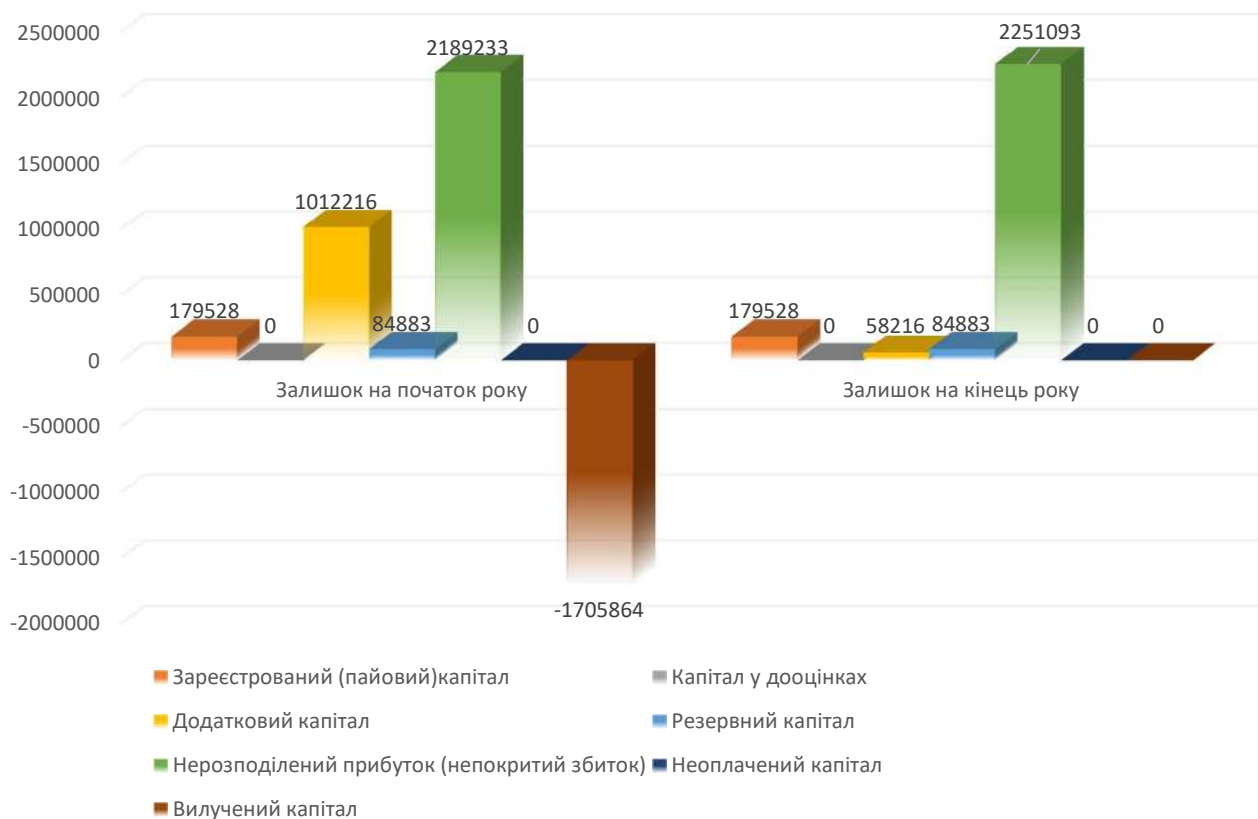

Рис. 2.16 - Динаміка залишків капіталу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» на початок і кінець 2020 р., тис. грн

У 2020 р. картина схожа: найбільшу частку у власному капіталі займає нерозподілений прибуток, на початок періоду він становив 1 580 898 тис. грн, а на кінець періоду показник має значне зростання - на 38,48%. На початок 2020 р. друге місце по величині частки у власному капіталі займає додатковий капітал, становить 1 012 216 тис. грн, але на кінець 2020 р. він зменшився майже у 2 рази. Незмінними також залишились зареєстрований (пайовий) капітал та резервний капітал. За даний період збільшився до 0 вилучений капітал, а неоплачений капітал та капітал у дооцінках так і залишився на рівні нуля.

Висновки за розділом 2

ПрАТ «Фармацевтична компанія «Дарниця» - це: кожна 7 упаковка на аптечних полицях України; №1 за обсягом продажів у натуральному виразі; 15 лікарських форм; 180 препаратів з фокусом на кардіологію, неврологію та управління болем; більше 60 препаратів у портфелі розробки. Компанія входить у ТОП-3 найдорожчих брендів України; має сертифікацію за стандартом GMP та спрямовує щорічно 40 % інвестицій на нові продуктів. Місією підприємства є допомога медичним працівникам та пацієнтам покращувати якість життя завдяки науці, інноваціям та доступності. Баченням компанії є залучення найкращих фахівців та науковців, новітніх фармацевтичних технологій та прогресивних відкриттів. Цінностями компанії є амбіційне лідерство, відчуття власника, відповідальність, надбання. У 2022 році, попри повномасштабну війну, компанія демонструє успішну діяльність. Так, за 11 місяців поточного року компанією отримано від ВООЗ технології виробництва мРНК вакцин, підписано угоду із організацією MPP на отримання ліцензії щодо розробки та виробництва протиковідного препарату Pfizer, відкрито власний кол-центр для допомоги українцям у швидкому пошуку ліків будь-якого виробника у відкритих аптеках.

Аналіз показав, що основними видами продукції ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є виробництво ампул, мазей, пігулок, інфузій та антибіотиків, при цьому пігулки займають найбільшу питому вагу. Обороти активи підприємства вдвічі перевищують основні фонди. Довгострокові фінансові інвестиції, які не часто зустрічаються в активі балансу вітчизняних підприємств, складають у «Дарниці» більше 35 % за останній звітний період. Найбільшу частку в структурі оборотних коштів займає дебіторська заборгованість. Майже всі показники задовольняють свої рекомендовані значення, «золоте правило балансу» працює. Підприємство є рентабельним, чистий прибуток зростає у динаміці.

РОЗДІЛ 3

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Використання дискримінантних багатофакторних моделей оцінки діагностики банкрутства в системі фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

Банкрутство є реалізацією катастрофічних ризиків підприємства у процесі його господарської діяльності, внаслідок якої воно не може задовільнити в установлені строки вимоги, що пред'явлено зі сторони кредиторів та виконати зобов'язання перед бюджетом. Як відомо, основними причинами банкрутства є: істотне порушення фінансової усталеності підприємства у випадку перевищення зобов'язань над активами; значна незбалансованість від'ємного і додатного грошових потоків; тривала неплатоспроможність підприємства, що викликана низькою ліквідністю його активів. Тож спочатку потрібно здійснити діагностику оборотності підприємства.

Таблиця 3.1 – Діагностика показників оборотності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр.

<i>Показники</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>
Коефіцієнт оборотності активів	0,838	0,879	0,931
Коефіцієнт оборотності основних засобів	5,119	5,348	5,479
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,431	1,491	1,351
Коефіцієнт оборотності запасів	5,609	5,949	6,247
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,001	2,411	2,150
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,117	1,411	1,668
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	10,056	11,986	11,169

Отже, за період, що аналізується, бачимо зростання майже всіх показників оборотності окрім деяких. Коефіцієнт оборотності активів за період, що аналізується, збільшився на 0,09 грн, тобто кількість отриманої чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи збільшилась

з 0,84 грн у 2018 році, до 0,93 грн у 2020 році. За 2018-2020 рр. коефіцієнт оборотності основних засобів зріс на 0,36 грн. У 2018 році на 1 грн основних засобів припадало 5,12 грн, а в 2020 – 5,48 грн відповідно. Це свідчить про високу ефективність використання виробничих фондів на підприємстві.

Зниження коефіцієнта оборотності оборотних активів за 2019-2020 рр. вказує на зниження ефективності використання оборотних активів. Якщо в 2019 р. на кожну гривню оборотних активів продано товарів і послуг на суму 1,49 гривні, то в 2020 р. - тільки на 1,35 гривні. Можливими фактором зниження показника може бути погіршення політики управління запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, або іншими оборотними активами. Коефіцієнт оборотності запасів за 2018-2020 рр. зріс на 0,638 грн, тобто запаси сировини підприємства тримається приблизно на одному і тому ж рівні, проте обсяг реалізації збільшується. Позитивну тенденцію до зменшення має коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості. У 2018 році виручка перевищувала середню дебіторську заборгованість у 3 разів, а в 2020 році – 2,15 рази. Це свідчить про підвищення спроможності підприємства сплатити свої зобов'язання перед кредиторами. Коефіцієнт оборотності власного капіталу має позитивну тенденцію до зростання. За 2018 - 2020 рр. даний показник зріс на 0,551. Значення коефіцієнту зростає, а разом з тим і зростає ефективність використання власного капіталу підприємства. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості збільшився, що говорить про те, що середній період сплати підприємством короткострокової заборгованості зріс з 10,1 днів до 11,17 днів.

За системою показників Бівера побудуємо матрицю фінансового стану досліджуваного підприємства (табл. 3.2). Прирівнявши отримані дані зі шкалою значень показників Бівера, можна стверджувати, що всі показники вказують на нормальний фінансовий стан, тобто підприємство є цілком платоспроможним.

Таблиця 3.2 – Діагностика показників Бівера ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2020 р.

показник	2020	Значення показників		
		Нормальний фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
Коефіцієнт Бівера	0,541	0,35 і більше	0,17-0,3	0,16-(-0,15)
Коефіцієнт поточної ліквідності	8,245	3,2 і більше	2 і більше	1-2
Рентабельність активів	18,9	6-8	5-2	До 2
Фінансовий левиредж, %	40,2	До 35	40-60	Більше 80
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	0,414	Більше 0,4	0,3-0,1	До 0,1

Сутність методики Л.В. Донцової і Н.А. Нікіфорової полягає у класифікації підприємств за ступенем ризику, виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого у балах.

Таблиця 3.3 – Діагностика ризиків підприємства за методикою Донцової-Нікіфорової

Показник	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	5 клас	6 клас
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25 і вище – 20 балів	0,2-0,24 – 16 балів	0,15-0,19 – 12 балів	0,1-0,14 – 8 балів	0,05-0,99 – 4 бали	Менше 0,05 – 0 балів
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Вище 1 – 18 балів	0,95-1 – 15 балів	0,8-0,9 – 12 балів	0,7-0,75 – 9 балів	0,6-0,65 – 6 балів	Менше 0,5 – 0 балів
Коефіцієнт поточної ліквідності	Більше 2 – 16 балів	1,9-1,7 – 12 балів	1,6-1,4 – 8 балів	1,3-1,1 – 5 балів	1 – 1,5 бали	До 1 – 0 балів
Коефіцієнт автономії	0,6 і більше – 17 балів	0,59-0,54 – 12 балів	0,53-0,43 – 8 балів	0,42-0,41 – 6 балів	0,4 – 1 бал	Менше 0,4 – 0 балів
Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів власними обіговими коштами	Більше 1 – 15 балів	0,9-1 – 12 балів	0,8-0,85 – 9 балів	0,7-0,75 – 6 балів	0,6-0,65 – 3 бали	Менше 0,5 – 0 балів
Рівень ризику	Нормальний запас фінансової стійкості	Низький рівень ризику	Проблемне підприємство	Високий рівень ризику	Дуже високий рівень ризику	Неплатоспроможне підприємство

Проаналізуємо рівень ризику ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за методикою Л. В. Донцової і Н. А. Нікіфорової шляхом розрахунку показників і віднесення їх до певних класів.

Таблиця 3.4 - Аналіз фінансових ризиків ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2019-2020 рр. за методикою Л.В.Донцової і Н.А.Нікіфорової

Показник	2019	Бали	2020	Бали
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,96	20	1,58	20
Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,73	18	6,64	18
Коефіцієнт поточної ліквідності	8,89	16,5	8,24	16,5
Коефіцієнт автономії	0,51	10	0,6	17
Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів власними обіговими коштами	3,62	15	4,52	15
Усього	-	79,5	-	86,5
Клас підприємства	-	II	-	I

У результаті проведеного аналізу було визначено, що на початку 2020 р. підприємство набрало 79,5 бали і його можна було віднести до II класу відповідно до методики Л. В. Донцової і Н. А. Нікіфорової, тобто підприємство демонструє деякий ступінь ризику із заборгованості, але ще не вважаються ризикованими. За 2020 р. ситуація значно покращилась, і його вже можна віднести до I класу із сумою балів у розмірі 86,5. Це означає, що підприємство функціонує з нормальним запасом фінансової стійкості та дає впевненість у поверненні залучених коштів.

Виконаємо спектр-бальний аналіз показників Салова-Маслова (табл. 3.5). Спектр бальний метод є найбільш надійним методом фінансово-економічного аналізу. Його суть полягає в проведенні аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень з нормативними величинами, використовується при цьому система рознесення цих значень по зонах віддаленості від оптимального рівня. Аналіз фінансових коефіцієнтів проводиться шляхом порівняння отриманих значень з рекомендованими нормативними величинами, що грають роль порогових нормативів.

Таблиця 3.5 - Діагностика ризиків ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»
за методикою Салова-Маслова

Показники	Зона ризику	Зона небезпеки	Зона стабільності	Зона добробуту	2020
<i>1. Показники діагностики структури балансу</i>					
Коефіцієнт поточної ліквідності	До 1,2	1,2-1,5	1,5-1,8	Більше 1,8	8,24
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	До 0,05	0,05-0,1	0,1-0,15	До 0,15	0,415
Коефіцієнт співвідношення чистих активів та статутного капіталу	До 1	1-1,5	1,5-2	Більше 2	14,34
<i>2. Показники рентабельності</i>					
Коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу	До 0,05	0,05-0,1	0,1-0,15	Більше 0,15	0,225
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	До 0,07	0,07-0,15	0,15-0,2	Більше 0,2	0,318
Коефіцієнт валової рентабельності продажів	До 0,1	0,1-0,2	0,2-0,3	Більше 0,3	0,619
Коефіцієнт чистої рентабельності продукції	До 0,15	0,15-0,3	0,3-0,4	Більше 0,4	0,226
<i>3. Показники фінансової стійкості</i>					
Коефіцієнт автономії	Більше 0,5	0,5-0,65	0,65-0,8	Більше 0,8	0,6
Коефіцієнт дебіторської заборгованості	Більше 0,15	0,15-0,1	0,1-0,05	Менше 0,05	2,150
Коефіцієнт співвідношення позичкових та власних коштів	Більше 0,8	0,8-0,5	0,5-0,2	Менше 0,2	0,6
<i>1. Показники платоспроможності</i>					
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Менше 0,4	0,4-0,6	0,6-0,8	Більше 0,8	1,58
Коефіцієнт оборотності запасів	Менше 2	2-3	3-4	Більше 4	6,247
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Менше 0,8	0,8-0,9	0,9-1	Більше 1	1,668

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» знаходиться в зоні добробуту: на це вказують показники діагностики структури балансу, показники платоспроможності та показники рентабельності: всі, окрім коефіцієнта чистої рентабельності продукції, він становить 0,226 і відноситься до зони небезпеки. Викликають занепокоєння показники фінансової стійкості, адже коефіцієнт автономії становить 0,6 і вказує на зону небезпеки, а коефіцієнти дебіторської заборгованості та співвідношення позичкових до власних коштів взагалі відносять підприємство до зони ризику. Це вказує на нераціональне використання підприємством фінансових ресурсів, що в майбутньому може призвести до погіршення фінансового стану підприємства.

Виконаємо діагностику фінансового стану підприємства за галузевими дискримінантними моделями. Фармацевтична галузь за своєю специфікою відноситься до хімічної промисловості, тобто для ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» буде найбільш оптимальною наступна дискримінантна модель виду:

$$Y = 1,2X_1 + 0,8X_2 + 0,4X_3 + 0,3X_4 + 0,26X_9 + 0,1X_{10} - 2,3 \quad (3.1)$$

Таблиця 3.6 – Діагностика оцінки фінансового стану ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за допомогою дискримінантної моделі

показник	назва	2020
X ₁	коефіцієнт покриття	8,24
X ₂	коефіцієнт фінансової автономії	0,6
X ₃	коефіцієнт оборотності активів	0,931
X ₄	коефіцієнт операційної рентабельності продажів	0,299
X ₅	коефіцієнт чистої рентабельності активів	0,21
X ₆	коефіцієнт оборотності позичкового капіталу	11,169
X ₇	коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,668
X ₈	коефіцієнт чистої рентабельності продажів	0,226
X ₉	коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,317
X ₁₀	коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,351
$Y = 1,2 \cdot 8,24 + 0,8 \cdot 0,6 + 0,4 \cdot 0,931 + 0,3 \cdot 0,299 + 0,26 \cdot 0,317 + 0,1 \cdot 1,351 - 2,3 = 8,748$		

Для хімічної промисловості інтегральний показник більший 1 означає стійкий фінансовий стан, отже можна стверджувати, що підприємство має стійкий фінансовий стан та є платоспроможним, а власні оборотні кошти забезпечують в повному обсязі запаси та витрати.

Ймовірність банкрутства визначається на основі різних моделей, таких як двофакторна модель Альтмана, модель Спрінгейта та інші. Алгоритм розрахунку рівня загрози банкрутства підприємства вказаний у ДОДАТКУ Г, відповідно до нього буде здійснено діагностику банкрутства підприємства. Отримані дані згруповано та описано у табл. 3.7.

Таблиця 3.7 - Діагностика банкрутства ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за допомогою багатофакторних моделей

Назва моделі	Умовне позначення	Значення		
		2018	2019	2020
1) Двофакторна модель Альтмана $Y = -0,3877 - 1,0736 X_1 + 0,579 X_2$	X_1	6,95	6,70	6,64
	X_2	0,28	0,49	0,4
	Y	-7,687	-7,297	-7,283
2) Модель Альтмана (1968 рік) $Y = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5$	X_1	0,504	0,692	0,687
	X_2	0,009	0,209	0,224
	X_3	0,228	0,255	0,275
	X_4	2,563	1,039	1,485
	X_5	0,838	0,879	0,931
	Y	3,747	3,468	3,870
3) Модель Альтмана (1983 рік) $Y = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5$	X_1	0,504	0,692	0,687
	X_2	0,009	0,209	0,224
	X_3	1,360	1,042	1,192
	X_4	2,563	1,039	1,485
	X_5	0,838	0,879	0,931
	Y	6,504	5,222	5,937
4) Модель Спрінгейта (1978 рік) $Y = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4$	X_1	0,504	0,692	0,687
	X_2	0,009	0,209	0,224
	X_3	0,039	0,485	0,665
	X_4	0,735	0,960	0,839
	Y	0,868	2,057	2,172
5) Модель Тафлера (1977 рік) $Y = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4$	X_1	11,285	11,502	10,064
	X_2	1,795	1,411	1,708
	X_3	0,065	0,083	0,083
	X_4	0,735	0,960	0,839
	Y	6,344	6,448	5,705

Продовження табл. 3.7

Назва моделі	Умовне позначення	Значення		
		2018	2019	2020
6) Модель Creditmen (Ж. ДеПаляна) $Y = 25X_1 + 25X_2 + 10X_3 + 20X_4 + 20X_5$	X_1	7,730	8,291	8,245
	X_2	2,563	1,039	1,485
	X_3	0,504	0,692	0,687
	X_4	3,023	2,420	2,752
	X_5	0,867	0,809	0,758
	Y	340,156	304,751	320,311
7) Модель R-рахунку (Давидової, Белікова) $R = 8,38X_1 + X_2 + 0,054X_3 + 0,63X_4$	X_1	0,504	0,692	0,687
	X_2	0,160	0,347	0,317
	X_3	0,735	0,960	0,839
	X_4	0,333	0,443	0,593
	R	4,631	6,475	6,495
8) Модель Сайфуліна, Кадикова $Y = 2X_1 + 0,1X_2 + 0,08X_3 + 0,45X_4 + X_5$	X_1	0,443	0,291	0,414
	X_2	9,380	8,860	8,240
	X_3	1,117	1,411	1,668
	X_4	0,156	0,184	0,226
	X_5	0,160	0,347	0,317
	Y	2,143	2,011	2,205
9) Модель Фулмера $Y = 5,528X_1 + 0,212X_2 + 0,073X_3 + 1,27X_4 - 0,12X_5 + 2,335X_6 + 0,575X_7 + 1,083X_8 + 0,894X_9 - 6,075$	X_1	0,387	0,634	0,523
	X_2	0,735	0,960	0,839
	X_3	0,013	0,409	0,376
	X_4	0,092	0,038	0,158
	X_5	0,216	0,407	0,319
	X_6	0,065	0,083	0,083
	X_7	0,985	0,446	0,455
	X_8	1,795	1,411	1,708
	X_9	0,082	1,181	1,186
	Y	-0,953	0,699	0,549
10) Модель Федотової $Y = -0,3877 - 1,0736X_1 + 0,0579X_2$	X_1	9,380	8,860	8,240
	X_2	0,281	0,490	0,402
	Y	-10,442	-9,871	-9,211
11) Модель Конана-Гольдера $Y = -0,16 X_1 - 0,22 X_2 + 0,87 X_3 + 0,1 X_4 - 0,24 X_5$	X_1	0,295	0,471	0,436
	X_2	0,719	0,510	0,598
	X_3	1,091	3,254	1,656
	X_4	0,200	0,207	0,205
	X_5	1,388	1,144	1,291
	Y	0,431	2,390	0,951
12) Модель Ліса $Y = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4$	X_1	0,504	0,692	0,687
	X_2	0,015	0,022	0,035
	X_3	0,387	0,634	0,523
	X_4	0,719	0,510	0,598
	Y	0,056	0,082	0,077

Продовження табл. 3.7

Назва моделі	Умовне позначення	Значення		
		2018	2019	2020
13) Модель Терещенко $Y = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$	X_1	0,092	0,038	0,158
	X_2	3,563	2,039	2,485
	X_3	0,115	0,177	0,189
	X_4	7,538	8,184	5,370
	X_5	8,544	7,802	3,793
	X_6	0,015	0,022	0,035
	Y	41,828	45,248	30,321
14) Модель Беєрмана $Y = 0,077X_1 + 0,813X_2 + 0,124X_3 + 0,105X_4 - 0,063X_5 + 0,061X_6 + 0,268X_7 + 0,217X_8 + 0,012X_9 + 0,165X_{10}$	X_1	0,281	0,490	0,402
	X_2	0,115	0,177	0,189
	X_3	0,410	0,360	0,470
	X_4	7,538	8,184	5,370
	X_5	0,092	0,038	0,158
	X_6	0,015	0,022	0,035
	X_7	8,544	7,802	3,793
	X_8	0,555	0,571	0,575
	X_9	0,718	0,948	0,842
	X_{10}	0,000	0,000	0,000
	Y	3,371	3,310	1,951

Отже, узагальнюючи все описане вище, можна сказати, що в цілому підприємство характеризується низьким рівнем банкрутства. Але моделі Конана-Гольдера, Ліса, Беєрмана вказують на кардинально протилежний результат, тобто на високий рівень банкрутства. Відповідно можна зробити висновки, що на підприємстві є фінансові проблеми, які вимагають термінового вирішення та врегулювання, наприклад, занадто велика кількість коштів, які не задіяні в обігу підприємства (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Зведена таблиця з результатами діагностики банкрутства ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за допомогою багатофакторних моделей

Назва моделі	Рівень загрози банкрутства (+/-)
1) Двохфакторна модель Альтмана	В результаті розрахунків було визначено, що у 2018 р. показник Y становив (-7,687), у 2019 р. – (-7,297), а у 2020 р. – (-7,283). Від'ємне значення вказує на незначну ймовірність банкрутства
2) Модель Альтмана (1968 рік)	Для даної моделі значення Y коливається в межах від 3,486 (у 2019 р.) до 3,870 (у 2020 р.), тобто $Y > 3$ Ймовірність банкрутства дуже низька

Продовження табл. 3.8

Назва моделі	Рівень загрози банкрутства (+/-)
3) Модель Альтмана (1983 рік)	В процесі розрахунку ймовірності банкрутства за даною моделлю було визначено, що у 2018 р. показник Y становив 6,504, у 2019 р. – 5,222, а у 2020 р. – 5,937. Відповідно до шкали значень Y можна стверджувати, що ймовірність банкрутства ПрАТ «Дарниця» <i>дуже низька</i>
4) Модель Спрінгейта (1978 рік)	Розраховані значення Y відповідно до алгоритму даної моделі показали, що у 2018 р. Y (у розмірі 0,868) вказує на можливе банкрутство, проте у наступні роки ситуація кардинально змінюється у 2019 р. показник становить 2,057, а у 2020 р. – 2,172, це вказує на <i>низький рівень</i> загрози банкрутства
5) Модель Тафлера (1977 рік)	За період 2018-2020 рр. показник Y знаходиться в проміжку 5,702 (2020 р.) - 6,344 (2018 р.), що вказує на <i>низьку ймовірність</i> банкрутства. Також спостерігається незначне зниження показника, тобто підвищення загрози банкрутства. Проте поки не варто хвилюватися за це, але періодично стежити за цим потрібно
6) Модель Creditmen (Ж. ДеПаляна)	Розрахунок значення Y за період, що досліджується, показав, що він більше 100, а отже рівень загрози банкрутства <i>низький</i>
7) Модель R-рахунку (Давидової, Белікова)	Високі значення R за 2018-2020 рр. (у 2018 р. – 4,631, у 2019 р. – 6,475, а у 2020 р. – 6,495) вказує на <i>мінімальну ймовірність</i> банкрутства, тобто менше 10%
8) Модель Сайфуліна, Кадикова	Аналізуючи кожний отриманий показник за 2018-2020 рр. даної моделі, можна отримати такі результати $X_1 > 0,1$; $X_2 > 2$; $X_3 < 2,5$ (не відповідає значенню, що вказує на нормальний фінансовий стан підприємства); $X_5 > 0,2$ (лише у 2018 р. показник менше 0,2), у той час коли Y значно було необхідної норми фінансової стабільності, тобто більше 1. Узагальнюючи попередньо описані дані можна сказати, що в цілому фінансовий стан підприємства задовільний та стабільний, проте ПрАТ «Дарниця» необхідно попрацювати та покращити коефіцієнт оборотності власного капіталу. <i>Невисока ймовірність</i>
9) Модель Фулмера	У 2018 р. значення Y є від'ємним (-0,953) і вказує на високий рівень загрози банкрутство, проте у наступні роки ситуація кардинально змінюється у 2019 р. показник стає позитивним становить 0,699, а у 2020 р. – 0,549, тобто ймовірність банкрутства знизилась і вже <i>рівень загрози банкрутства низький</i>
10) Модель Федотової	У період, що аналізується, значення Y для ПрАТ «Дарниця» є від'ємним, що вказує на <i>низький рівень</i> загрози банкрутства
11) Модель Конана-Гольдера	В результаті розрахунків було визначено, що у 2018 р. показник Y становив 0,431, у 2019 р. – 2,390, а у 2020 р. – 0,951. Додатне значення вказує на <i>значну ймовірність банкрутства</i> , що кардинально різниться із висновками зробленими до попередніх моделей.

Продовження табл. 3.8

Назва моделі	Рівень загрози банкрутства (+/-)
12) Модель Ліса	Відповідно до шкали значень Y , якщо $Y > 0,037$ – імовірність банкрутства низька. У 2018 році значення даного показника було в розмірі 0,056, у 2019 р. – 0,082, у 2020 р. – 0,077. Тобто імовірність банкрутства є значною
13) Модель Терещенко	В процесі розрахунку ймовірності банкрутства за даною моделлю було визначено, що у 2018 р. показник Y становив 41,828, у 2019 р. – 45,248, а у 2020 р. – 30,321. Відповідно до шкали значень Y можна стверджувати, що ПрАТ «Дарниця» є фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство
14) Модель Беєрмана	Дана модель також вказує на високий рівень загрози банкрутства, адже отримані значення входять до проміжку $Z > 0,32$

Зарубіжні дискримінантні моделі, як правило, позиціонуються як універсальні. Вони не містять чітких рекомендацій щодо того, для яких підприємств їх можна застосовувати найбільш ефективно, а для яких — взагалі не слід. Виділити одну з моделей як ту, що дає найточніший прогноз, складно. Однак модель О. О. Терещенка є найбільш оптимальною для застосування українськими підприємствами, оскільки була створена на основі аналізу діяльності саме вітчизняних підприємств. Незважаючи на те, що всі моделі мають певні переваги та недоліки, їх можна й потрібно застосовувати комплексно й завчасно (навіть якщо підприємство функціонує добре і є рентабельним), завдяки цьому можна попередити проблеми й при відповідному менеджменті уникнути їх. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що оскільки за одинадцятью моделями з чотирнадцяти ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» має низький рівень банкрутства, воно є достатньо фінансово стійким і платоспроможним.

Все це свідчить про необхідність розробки механізму антикризового управління підприємством, який включав би такі управлінські функції, як облік, аналіз, планування, організація, мотивація, діагностика, регулювання і контроль. Цей механізм має функціонувати незалежно від рівня загрози фінансовій безпеці підприємства, й саме діагностика допоможе з'ясувати, які кроки необхідно вжити з метою нейтралізації або недопущення ризиків.

3.2 Апробація інструментів моніторингу ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у системі забезпечення його фінансової безпеки

Застосуємо декілька інструментів, які пропонуємо для моніторингу ефективності діяльності підприємства в системі забезпечення його фінансової безпеки. Спершу розглянемо регресійну модель, яка є одним із основних інструментів, що використовується для побудови економічно-математичних моделей фінансових показників на основі експериментальних даних. Дана модель є лінійною та може бути представлена у вигляді рівняння:

$$y = \alpha_0 + \alpha_1 x_1 + \alpha_2 x_2 + \dots + \alpha_n x_n, \text{ де} \quad (3.2)$$

де y - результативний показник;

x_1, x_2, \dots, x_n - факторні моделі;

$\alpha_0, \alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$ - коефіцієнти регресії.

У процесі діагностики фінансового стану ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» було виділено такі чинники внутрішнього середовища:

1) сукупність чинників, значення яких будуть визначені за допомогою економетричної моделі, формують множину ендогенних змінних:

Y_1 – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

Y_2 – чистий прибуток.

2) сукупність чинників, значення яких вже є відомими перед побудовою економетричної моделі, формують множину екзогенних внутрішніх змінних:

X_1 – фінансовий результат від операційної діяльності;

X_2 – фінансовий результат до оподаткування;

X_3 – адміністративні витрати;

X_4 – витрати на збут;

X_5 – інші операційні витрати;

X_6 – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Для оцінки невідомих параметрів запропонованої регресійної моделі необхідно використовувати інформацію про значення цих показників із фінансової звітності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Отже, потрібно побудувати регресійну модель, що буде складатися з 2 рівнянь, які містять вище розглянуті 2 ендогенні змінні та 6 екзогенних змінних.

1. Перше рівняння кореляційно-регресійної моделі, що характеризує чистий дохід від реалізації (y_1), матиме наступний вигляд:

$$y_1 = \alpha_{10} + \alpha_{11} \cdot y_2 + \alpha_{12} \cdot X_1 + \alpha_{13} \cdot X_2 + \alpha_{14} \cdot X_3 + \\ + \alpha_{15} \cdot X_4 + \alpha_{16} \cdot X_5 + \alpha_{17} \cdot X_6 + \varepsilon_1 \quad (3.3)$$

2. Рівняння регресійної моделі, що характеризує чистий прибуток (y_2):

$$y_2 = \alpha_{20} + \alpha_{21} \cdot y_1 + \alpha_{22} \cdot X_1 + \alpha_{23} \cdot X_2 + \alpha_{24} \cdot X_3 + \\ + \alpha_{25} \cdot X_4 + \alpha_{26} \cdot X_5 + \alpha_{27} \cdot X_6 + \varepsilon_2 \quad (3.4)$$

Параметр ε_i , $i = 2, 1$ використовується для випадкових величин, які наперед не можуть бути визначені при економетричному дослідженні. Для побудови регресійної моделі використовується метод найменших квадратів, а рівняння регресії та оцінка її показників обчислюється за допомогою вбудованої функції «Аналіз даних» табличного редактора Microsoft Excel. Відповідно до даних розрахунків, регресійна модель стратегічного (фінансового) планування підприємства, що складається з 2 рівнянь, має наступний вигляд:

1. Рівняння чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$y_1 = 197254,8 + 2,764 \cdot y_2 - 0,286 \cdot x_1 - 0,906 \cdot x_2 - 0,767 \cdot x_3 + \\ + 1,717 \cdot x_4 + 0,275 \cdot x_5 + 0,898 \cdot x_6 + \varepsilon_1 \quad (3.5)$$

Коефіцієнт множинної детермінації $R_1^2 = 0,9999$, що вказує на те, що впливом зміни екзогенних чинників пояснюється 99,99% варіації ендogenous чинника, це вказує на дуже сильний зв'язок між ними.

2. Рівняння чистого прибутку:

$$y_2 = -67545,1 + 0,323 \cdot y_1 + 0,123 \cdot x_1 + 0,339 \cdot x_2 + 0,255 \cdot x_3 - 0,562 \cdot x_4 - 0,078 \cdot x_5 - 0,28 \cdot x_6 + \varepsilon_2 \quad (3.6)$$

В даному рівнянні також чітко прослідковується дуже сильний зв'язок між взятими ендogenous та екзогенними змінними, тому що коефіцієнт множинної детермінації становить $R_2^2 = 0,9999$.

Побудувавши та дослідивши регресійну модель чистого доходу та чистого прибутку, можна зробити висновок, що вона є точною та адекватною, адже в ході процесу вдалося досягнути дуже високого значення коефіцієнта детермінації (99,99%). Це також можна наочно побачити, якщо порівняти реальні та змодельовані показники графічно (рис. 3.1).

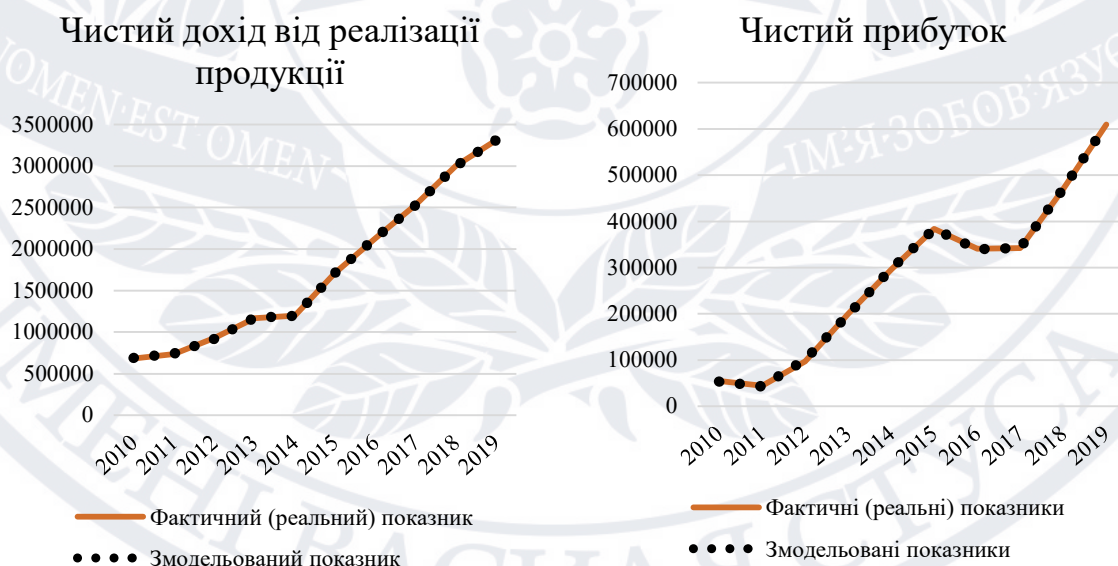

Рис. 3.1 - Порівняння фактичних та змодельованих фінансових результатів

ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»

Реальні та змодельовані показники чистого доходу від реалізації продукції та чистого прибутку показують незначне відхилення звітних показників від планових, що вказує на адекватність побудованої економетричної моделі. Результати проведених розрахунків показують, що дану модель можна використовувати на практиці, тому що вона є максимально наближеною до реальності. Похибка не є критичною. Дана модель, може бути використана для формування фінансового плану як на короткостроковий період (місяць, квартал, декада), так і на довгостроковий (3, 5 чи 10 років). Слід зазначити, що такі моделі мають певний недолік – вони засновані на характеристиці трендів і не враховують дію таких форс мажорних обставин, як, наприклад, війна.

Наступним кроком пропонуємо застосування методики «Ромб фінансової безпеки підприємства», що полягає в оцінці показників чотирьох груп - фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності та оборотності у динаміці. Кожному показнику, який відповідає рекомендованому значенню, присвоюється 1 бал, кожна група показників може набрати в якості максимального балу стільки, скільки передбачено кількістю показників, що входять в якості індикаторів до цієї групи (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Ромб фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020
<i>Забезпечення ліквідності</i>			
Золоте правило балансу	$A_1 \geq \Pi_1$ $A_2 \geq \Pi_2$ $A_3 \geq \Pi_3$ $A_4 \leq \Pi_4$	$A_1 < \Pi_1$ $A_2 \geq \Pi_2$ $A_3 \leq \Pi_3$ $A_4 \leq \Pi_4$	$A_1 \geq \Pi_1$ $A_2 \geq \Pi_2$ $A_3 \geq \Pi_3$ $A_4 \leq \Pi_4$
Коефіцієнт поточної ліквідності	9,38	8,89	8,24
Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,95	6,73	6,64
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1,48	0,96	1,58
Виконання параметрів ромбу (тах 4)	1	0	1
<i>Забезпечення фінансової стійкості</i>			
Коефіцієнт автономії	0,72	0,51	0,60
Коефіцієнт фінансової залежності	1,39	1,96	1,67
Коефіцієнт фінансового ризику	0,39	0,96	0,67
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,31	0,40	0,48

Продовження табл. 3.9

<i>Показники</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0,23	0,44	0,35
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,77	0,56	0,65
Ліквідний грошовий потік	-105462	-45365	-307640
Виконання параметрів ромбу (тах 7)	6	5	5
<i>Забезпечення рентабельності</i>			
Валова рентабельність продажів	52,96	58,45	61,93
Операційна рентабельність продажів	17,94	25,11	29,86
Чиста рентабельність продажів	15,64	18,41	22,56
Рентабельність сукупного капіталу	0,94	20,86	22,45
Рентабельність власного капіталу	16,0	34,64	31,67
Чиста рентабельність продукції	33,25	44,29	59,26
Рентабельність основних фондів	77,22	96,70	118,40
Рентабельність оборотних активів	22,84	25,53	27,53
Виконання параметрів ромбу (тах 8)	8	8	8
<i>Забезпечення оборотності</i>			
Коефіцієнт оборотності активів	0,838	0,879	0,931
Коефіцієнт оборотності основних засобів	5,119	5,348	5,479
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,431	1,491	1,351
Коефіцієнт оборотності запасів	5,609	5,949	6,247
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,001	2,411	2,150
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,117	1,411	1,668
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	10,056	11,986	11,169
Виконання параметрів ромбу (тах 7)	7	5	5
Ромб фінансової безпеки (тах 26)	22	18	19

Таким чином, бачимо, що діагностика фінансового стану підприємства, здійснена у другому розділі дослідження, дає не повне бачення справжньої ситуації. Так, не дивлячись на те, що більша половина індикаторів відповідає рекомендованим значенням (з 26 можливих 22 – у 2018 р., 18 – у 2019 р. і 19 – у 2020 р.), спостерігаємо спадну тенденцію порівняно з 2018 р., тож підприємству необхідно звернути на це увагу.

Наступна інтегральна методика – бенчмаркінговий скорінговий аналіз фінансової безпеки підприємства порівняно з конкурентами. На першому етапі обґрунтовується система показників, за якими оцінюватимуться результати господарської діяльності підприємств, збираються дані по цим показникам і формується матриця вихідних даних.

Таблиця 3.10 – Матриця вихідних даних для бенчмаркінгового скорінгового аналізу фінансової безпеки підприємства

Підприємство	Коефіцієнт фінансової автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт забезпечення запасів власними обіговими коштами	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста рентабельність продажів	Коефіцієнт фінансової автономії
1	A11	A12	A13	A14	A15	A16	A17
2	A21	A22	A23	A24	A25	A26	A27
3	A31	A32	A33	A34	A35	A36	A37
Ваговий коефіцієнт	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17

Тепер необхідно заповнити табл. 3.11 по підприємствам, визначити у кожному рядку максимальний елемент, який умовно потрібно прийняти за 1.

Таблиця 3.11 - Матриця вихідних даних для бенчмаркінгового скорінгового аналізу фінансової безпеки конкурентів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2020 році

Підприємство	Коефіцієнт фінансової автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт забезпечення запасів власними обіговими коштами	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста рентабельність продажів	Коефіцієнт фінансової автономії
Дарниця	0,60	0,67	4,52	0,48	2,15	22,56	0,60
Фармак	0,69	0,44	1,48	0,5	3,1	14,98	0,69
Корпорація Артеріум	0,67	0,42	3,4	0,37	1,52	9,6	0,67
Ваговий коефіцієнт	2,0	1,5	1,0	1,2	1,3	1,8	2,0

Всі елементи (a_{ij}) потрібно поділити на максимальний елемент підприємства-еталона ($\max a_{ij}$). В результаті можна створити матрицю стандартизованих коефіцієнтів (x_{ij}):

$$x_{ij} = \frac{a_{ij}}{\max a_{ij}} \quad (3.7)$$

Таблиця 3.12 – Матриця стандартизованих коефіцієнтів (X_{ij})

Підприємство	Коефіцієнт фінансової автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт забезпечення запасів власними обіговими коштами	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста рентабельність продажів	Коефіцієнт фінансової автономії
	K_1	K_2	K_3	K_4	K_5	K_6	K_7
Дарниця	0,87	1	1	0,96	0,69	1	0,87
Фармак	1	0,66	0,33	1	1	0,66	1
Корпорація Артеріум	0,97	0,63	0,75	0,74	0,49	0,43	0,97
Ваговий коефіцієнт	2,0	1,5	1,0	1,2	1,3	1,8	2,0

Далі всі елементи матриці потрібно звести у квадрат. Оскільки завдання вирішується з урахуванням різної ваги показників, тоді отримані квадрати помножуються на величину відповідних вагових коефіцієнтів (K), встановлених експертним шляхом, після чого результати сумуються за рядками:

$$R_j = K_1 X_{1j}^2 + K_2 X_{2j}^2 + \dots + K_n X_{nj}^2 \quad (3.8)$$

Таблиця 3.13 – Результати бенчмаркінгового скорінгового аналізу фінансової безпеки конкурентів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у 2020 році

Підприємство	K_1	K_2	K_3	K_4	K_5	K_6	K_7	R_j	місце
Дарниця	1,51	1,5	1	1,1	0,69	1,8	1,51	9,11	1
Фармак	2	0,65	0,01	1,2	1,3	0,62	2	7,78	2
Корпорація Артеріум	1,88	0,59	0,56	0,66	0,49	0,31	1,88	6,37	3

Наприкінці рейтингові оцінки розміщуються за результатами і визначається місце кожного підприємства. Перше місце належить тому підприємству, яке має найкращі результати. У нашому випадку це - ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».

Тепер застосуємо ще один інструмент – Побудову матриці одиничних оцінок показників фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр. (ДОДАТОК Д). Не дивлячись на те, що діагностика відбувається за 3 роки, на виході маємо лише 2 таблиці для порівняння і здійснення висновків, адже використовуються ланцюгові індекси. З метою діагностики візьмемо в якості вихідних даних такі показники: чистий прибуток (збиток), чистий дохід від реалізації продукції, загальну величину активів, необоротні активи, оборотні активи, запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти та фінансові інвестиції, робочий капітал, загальну суму пасивів, власний капітал, власний оборотний капітал, загальну величину зобов'язань, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, кредиторську заборгованість. Ці 16 показників розташуємо у вигляді «шахової відомості», отримавши 8 груп узагальнених показників, що включають 120 індикаторів – взаємозв'язку фінансових результатів, ефективності використання активів, віддачі джерел коштів, прибутковості активів, взаємозв'язку фінансових результатів і джерел коштів, якості структури пасивів, якості структури активів, взаємозв'язку активу і пасиву. Індекси у блоках формуються як середні значення по групі індикаторів блоку. Разом за 2019 рік отримуємо 0,9826 балів, за 2020 рік – 1,0404 бали. Оскільки за період, що аналізується, отримано вищий бал за останній звітний період, можемо зробити висновок, що ситуація на підприємстві покращується. Ця методика є особливо доцільною і навіть бажаною у випадку, коли у країні спостерігається кризовий стан, що супроводжується інфляцією. Тоді порівнювати показники за різні роки не є доцільним, адже таке порівняння не відображає реальну картину, що спостерігається на підприємстві. Застосування ланцюгових індексів і показників, які будуються на їх основі, дозволяє оцінити справжній стан фінансової безпеки підприємства.

3.3 Розробка механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства

Для визначення сучасного стану та розробки механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства у процесі роботи над дослідженням було проведено анкетування менеджерів різних ланок управління суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності. Було анкетовано 50 менеджерів віком від 22 до 60 років. Розподіл респондентів наведено на рис. 3.2.

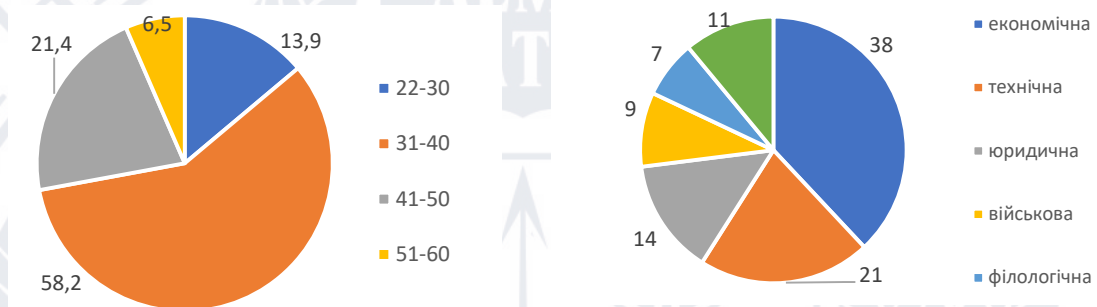

Рис. 3.2 - Розподіл респондентів за віком та профілем освіти, %

Першочерговими завданнями механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства респонденти вважають забезпечення сталого чистого прибутку (41 %), забезпечення платоспроможності (24 %) та позитивного грошового потоку (14 %). Всі відповіді представлені на рис. 3.3.

Рис. 3.3 – Основні завдання механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства на думку респондентів, %

Анкетування показало, що 94 % опитаних абсолютно переконані у необхідності наявності механізму фінансової безпеки. Ще 4 % респондентів схиляються до думки про необхідність формування інформаційної безпеки підприємства, а не фінансової. Близько 2 % анкетованих вважають, що підприємству механізм забезпечення фінансової безпеки не потрібен взагалі.

Цікавим є той факт, що майже всі респонденти вважають, що підприємство, незалежно від виду економічної діяльності і розміру має мати у своєму складі або службу (відділ) забезпечення фінансової безпеки, або окрему посаду. Основними завданнями такої структурної одиниці респонденти вважають аналіз дебіторсько-кредиторської заборгованості, аналіз фінансово-господарських показників підприємства, контроль діяльності фінансового директора та бухгалтера, аналіз всіх можливих ризиків, збір інформації про прояви негативних тенденцій тощо. Функції механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства на думку респондентів представлено на рис. 3.4.

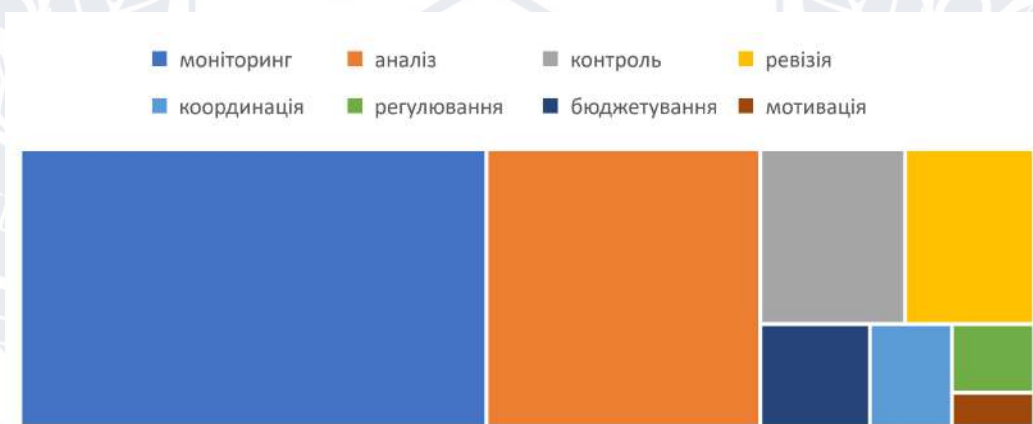

Рис. 3.4 – Функції механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства на основі опитування респондентів, %

Таким чином, спостерігаємо найбільшу частку для моніторингу – 46 %, аналізу – 27 %; незначні частки мають контроль – 9 %, ревізія – 8 %, бюджетування – 4 %, координація – 3 %, регулювання – 2 % та мотивація – 1 %. Запропонований механізм представимо на рис. 3.5.

Рис. 3.5 – Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства

Основна роль в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства відводиться широкому використанню внутрішніх механізмів фінансової стабілізації за допомогою антикризового управління. Розрізняють два види реакцій в стратегії підприємства на фінансову кризу:

1) Захисна стратегія, що передбачає різке скорочення витрат, закриття і розпродаж окремих підрозділів підприємства, скорочення і розпродажу непотрібного обладнання, скорочення окремих частин ринкового сегменту та обсягів реалізації продукції.

2) Наступальна стратегія, що передбачає активні дії: модернізацію обладнання, впровадження нових технологій та ефективної маркетингової кампанії, підвищення цін, пошук нових ринків збуту, розробку і реалізацію прогресивної стратегічної концепції моніторингу та управління.

Як свідчить проведений аналіз, ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у своїй діяльності притримується саме наступальної стратегії.

Розробка антикризової програми підприємства починається з виявлення і кількісної оцінки внутрішніх резервів нейтралізації загроз фінансовій безпеці (рис. 3.6).

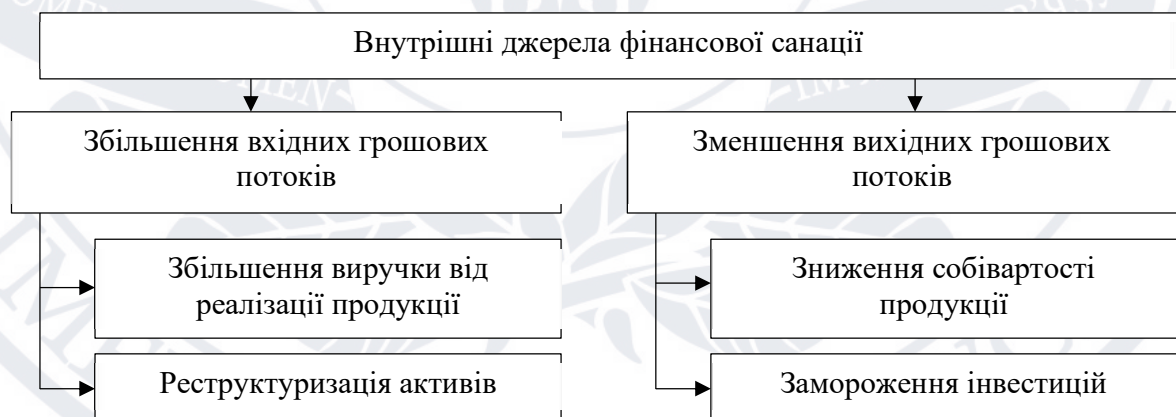

Рис. 3.6 – Класифікація внутрішніх фінансових джерел санації підприємства

Мобілізація внутрішніх резервів фінансової стабілізації та зміцнення рівня фінансової безпеки підприємства спрямована, передусім, на підвищення або відновлення його платоспроможності і ліквідності. Цього можна досягти збільшенням обсягів вхідних грошових потоків або у результаті зменшення вихідних грошових потоків. Слід зазначити, що резерви підприємства – це невикористані можливості зниження поточних витрат матеріальних, трудових та фінансових ресурсів підприємства. Позбавлення підприємства витрат і нерациональних витрат є одним зі шляхів використання резервів. Іншим шляхом є запровадження інновацій, технічне оновлення виробництва, креативні маркетингові підходи й осучаснення продукції, що створюється. У даному сенсі слід зазначити, що ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» підтримує у своїй діяльності обидва підходи.

Висновки за розділом 3

У третьому розділі магістерської роботи розроблено механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. Запропоновано використовувати комплекс багатofакторних моделей оцінки діагностики банкрутства в системі фінансової безпеки підприємства. Аналіз оборотності дозволив виявити позитивні тенденції у змінні показників оборотності активів, основних засобів, запасів, власного капіталу, кредиторської заборгованості. Спостерігаємо незначні негативні тенденції у зміні показників оборотності оборотних активів та дебіторської заборгованості. Показники Бівера, Донцової-Нікіфорової та Салова-Маслова вказують на нормальний фінансовий стан ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».

Про дуже низьку ймовірність банкрутства свідчать 3 моделі: Альтмана 1983 р, Давидової-Белікова, Терещенко. Низьку ймовірність банкрутства демонструють 5 моделей: Спрінгейта, Тафлера, Де Паляна, Фулмера, Федотової. На невисоку ймовірність банкрутства підприємства вказує модель Сайфуліна-

Кадикова. Значна ймовірність настання банкрутства спостерігається у моделях Конана-Гольдера, Ліса та Беєрмана. Це дозволяє зробити висновок, що банкрутство не загрожує підприємству, проте певні тривожні сигнали спостерігаються, тож мусімо звернути на це увагу підприємства.

Для моніторингу ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» запропоновано використовувати такі інструменти, як кореляційно-регресійні моделі, ромб фінансової безпеки підприємства, бенчмаркінговий скорінговий аналіз, матрицю одиничних оцінок показників фінансової безпеки підприємства.

У роботі побудовано модель залежності фінансових результатів підприємства від низки чинників, зокрема витрат, собівартості, витрат на збут тощо.

У розділі зроблено висновок, що не дивлячись на те, що більша половина індикаторів ромбу фінансової безпеки підприємства відповідає рекомендованим значенням (з 26 можливих 22 – у 2018 р., 18 – у 2019 р. і 19 – у 2020 р.), спостерігаємо спадну тенденцію порівняно з 2018 р., тож підприємству необхідно звернути на це увагу. Бенчмаркінговий скорінговий аналіз дає можливість зробити підсумок, що підприємство, яке досліджується, займає найкращу позицію на ринку серед конкурентів, що слід оцінити позитивно. Отримана у третьому розділі роботи матриця одиничних оцінок показників фінансової безпеки підприємства свідчить про покращення ситуації на підприємстві.

З метою розробки механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства проведене аналітичне дослідження. Було анкетовано 50 менеджерів підприємств різних видів економічної діяльності. Основним завданням механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства респонденти вважають сталий чистий прибуток, а основною функцією – моніторинг.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети, у магістерській роботі досліджено теоретичні основи економічної безпеки та її місце в економіці підприємства. Аналіз наукової літератури засвідчив, що сьогодні не існує єдиного визначення категорії «безпека»: вона визначається як стан об'єкта, властивість системи, здатність об'єкта, гарантія і необхідна умова тощо. Визначено головну мету управління економічною безпекою — забезпечення найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та економічного використання ресурсів, забезпечення певного рівня трудового життя персоналу та якості господарських процесів підприємства, а також постійного стимулювання нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку. Класифіковано загрози економічній безпеці, розкрито еволюцію змісту поняття «економічна безпека підприємства», розглянуто сутність та основні підходи до її визначення, розкрито її рівні і складові, серед яких однією з найважливіших є фінансова безпека.

У магістерській роботі розкрито економічну сутність фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства. Доведено, що фінансову безпеку підприємства науковці розглядають, як правило, у двох аспектах: а) як одну із складових економічної безпеки; б) як самостійний об'єкт управління.

Розглянуто підходи до визначення поняття «фінансова безпека підприємства», інструменти забезпечення фінансової безпеки підприємства в залежності від його життєвого циклу, напрями фінансової безпеки підприємства. У дослідженні узагальнено методику фінансової безпеки підприємства на основі 11 підходів, представлено формули розрахунків основних показників по великим і середнім, а також малим і мікропідприємствам.

У роботі проведено діагностику балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Оскільки в структурі активу балансу переважають оборотні кошти,

зроблено висновок про формування достатньо мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності. Найбільшу частку в структурі оборотних коштів займає поточна дебіторська заборгованість - це може свідчити про проблеми, пов'язані з оплатою послуг та продукції підприємства, а також про переважно негрошовий характер розрахунків. Основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства є власний капітал, адже за період, що аналізується від займає більше, як 50% пасиву балансу. Найбільшу частку у структурі позичкового капіталу займає поточна кредиторська заборгованість. Аналіз фінансових зобов'язань також показав, що за 2018-2020 рр. довгострокові зобов'язання значно перевищують суму поточних зобов'язань. Цей фактор є позитивним та характеризує покращення структури балансу і зменшення ризику втрати фінансової стійкості. Визначено стан ліквідності і платоспроможності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». Спостерігаємо зростання груп A_1 і A_2 у динаміці. Зроблено висновок, що у 2018 р. та у 2020 році ліквідність балансу ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» є абсолютною, проте згідно з коефіцієнтним методом, бачимо суттєве зменшення значень всіх показників у порівнянні з 2028 роком. Це не є негативним фактом, адже значення коефіцієнтів саме в останньому році максимально наближені до рекомендованих. Досліджено тенденції зміни фінансових результатів ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», спостерігаємо збільшення чистого доходу, валового прибутку і чистого прибутку. Показники рентабельності зростають у динаміці.

У магістерській роботі здійснено прогнозування банкрутства в системі фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» з використанням дискримінантних багатofакторних моделей. Отримано неоднозначні висновки, проте в цілому підприємство характеризується низьким рівнем банкрутства. Але моделі Конана-Гольдера, Ліса, Беєрмана вказують на кардинально протилежний результат, тобто на високий рівень банкрутства. Відповідно можна зробити висновки, що на підприємстві є фінансові проблеми, які вимагають термінового

вирішення та врегулювання, наприклад, занадто велика кількість коштів, які не задіяні в обігу підприємства.

Обґрунтовано складові інструментів моніторингу ефективності діяльності ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» у системі забезпечення його фінансової безпеки. Реальні та змодельовані показники чистого доходу від реалізації продукції та чистого прибутку показують незначне відхилення звітних показників від планових, що вказує на адекватність побудованої економетричної моделі. Результати проведених розрахунків показують, що дану модель можна використовувати на практиці, тому що вона є максимально наближеною до реальності. У результаті застосування методики «Ромб фінансової безпеки підприємства», що полягає в оцінці показників чотирьох груп - фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності та оборотності у динаміці, визначено, що, не дивлячись на те, що більша половина індикаторів відповідає рекомендованим значенням, спостерігаємо спадну тенденцію порівняно показників, тож підприємству необхідно звернути на це увагу. Бенчмаркінговий скорінговий аналіз засвідчив, що перше місце належить тому підприємству, яке має найкращі результати. У нашому випадку це - ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця». У роботі побудовано матрицю одиничних оцінок показників фінансової безпеки ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» за 2018-2020 рр. Оскільки за період, що аналізується, отримано вищий бал за останній звітний період, зроблено висновок, що ситуація на підприємстві покращується.

Для визначення сучасного стану та розробки механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства у процесі роботи над дослідженням було проведене анкетування менеджерів різних ланок управління суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності. Було анкетовано 50 менеджерів віком від 22 до 60 років, найбільшу частку займають менеджери 31-40 років і ті, які мають економічну освіту. Першочерговими завданнями механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства респонденти вважають

забезпечення сталого чистого прибутку, забезпечення платоспроможності та позитивного грошового потоку.

Таким чином, у роботі поглиблено, узагальнено та систематизовано теоретико-методологічні засади фінансової безпеки підприємства, зокрема розроблено механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства, що складається з діагностики фінансового стану підприємства, антикризового управління залежно від життєвого циклу підприємства та системи моніторингу, що полягає у побудові й апробації моделей впливу факторів зовнішнього середовища, ромбу фінансової безпеки, бенчмаркінговому скорінговому аналізі, матриці одиничних оцінок показників фінансового стану підприємства. Цей механізм є універсальним і може застосовуватися для підприємств будь-якого розміру і виду економічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аптечні продажі за підсумками 9 місяців 2022. Аптека онлайн. №37/38. 31.10.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/649730>
2. Аптечний продаж ліків на фоні війни. Аптека онлайн. №24/25. 5.09.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/644822>
3. Атаманов Г.А. О необходимости новых подходов к исследованию феномена экономической безопасности. *Экономические науки*. 2009. №1(71). С. 320-325.
4. Ахновська І.О., Панасюк П. Алгоритм антикризового управління підприємством в умовах економіки мінімального контакту. *Інфраструктура ринку*. Вип. 62. 2021.- С.49-54. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/62_2021/11.pdf
5. Ахновська І.О., Болгов В.Є. Робочий зошит з дисципліни «Економічна діагностика» для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання СО «Бакалавр»: Навчально-методичний посібник: Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 41с. URL: <https://moodle.donnu.edu.ua/course/view.php?id=2494>
6. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні: методологія оцінки та механізми забезпечення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. К. : Інститут економіки і прогнозування НАН України, 2000. 36 с.
7. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К., Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
8. Болгов В.Є. Соціологічні аспекти економіки в умовах війни, виклики та можливості для України. *Вісник науки та освіти*. Серія Соціологія. 2022. №3 (3). С. 258-268. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/2650/2657>
9. Болгов В.Є., Кушнір І.М. Механізм стратегічного фінансового планування на підприємстві ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» методом

коефіцієнтного аналізу. *Економіка і організація управління*. ДонНУ ім. В. Стуса, № 1 (41) 2021 р. С. 41-50. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/10817/10722>

10. Бриф-аналіз фармринку: підсумки липня 2022. Аптека онлайн. №22/23 (1343/1344). 20.08.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/643719>

11. Війна і ліки: аптечний продаж за підсумками I півріччя 2022 р. №18/19. 25.07.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/641331>

12. Завгородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник; 3-є вид., доп. перероб. Львів: Львівська політехніка, 2011. 844 с.

13. Гладченко Т.Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности. *Менеджер*. 2000. № 12. С. 111–113.

14. «Дарниця», «АТБ» та «Київстар» потрапили до ренкінгу компаній, які підтримують Україну в тилу і на фронті. URL: <https://www.darnitsa.ua/press-center/novini-kompan/darnitsya-atb-ta-kiyivstar-potrapila-do-renkingu-kompaniy-yaki-pidtrimuyut-ukrayinu-v-tilu-i-na-fronti>

15. «Дарниця» потрапила до рейтингу ТОП-30 стійких компаній від Forbes. URL: <https://www.darnitsa.ua/press-center/novini-kompan/darnitsya-potrapila-do-reytingu-top-30-stiykikh-kompaniy-vid-forbes>

16. «Дарниця» випускає нові ліки попри війну: 15 препаратів за 3 квартали 2022 року. URL: <https://www.darnitsa.ua/press-center/novini-kompan/darnitsya-vipuskaie-novi-liki-popri-viynu-15-preparativ-za-3-kvartali-2022-roku>

17. «Дарниця» потрапила до ренкінгу HR-ініціатив воєнного часу. URL: <https://www.darnitsa.ua/press-center/novini-kompan/darnitsya-potrapila-do-renkingu-hr-initsiativ-voienno-go-chasu>

18. Динаміка роздрібного фармринку під час війни. №12/13. 13.06.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/637791>

19. Дубинська О. Визначення рівня фінансово-економічної безпеки на підставі аналізу фінансової звітності підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. №5. 112-122.
20. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Суми: ДВНЗ УАБС НБУ, 2009. 295 с.
21. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №3. С.12-19.
22. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект. К. : Атіка, 2005. 432 с
23. Кім Ю. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 21.04.02. Вищ. навч. закл. Ун-т економіки та права КРОК. К., 2009. 21 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_all/cgiirbis_64.exe.
24. Кириченко О.А., Кудря І.В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22-26.
25. Клочан І. В., Трегубов О.С., Гнатенко І.А., Парохненко О.С. Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 6-10. DOI: 10.32702/23066814.2021.17.5
26. Козаченко Г.В., Адаменко Т.М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2015. № 1(1). С. 69-79.
27. Корпан О.В. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5401>

28. Корпоративна звітність ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця».
URL: <https://www.darnitsa.ua/reports>
29. Костенюк Ю.Б. Моделювання потенціалу підприємства для розробки стратегій управління. *Статистика України*. 2019. №4(87). С. 21-27 URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4560>
30. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 14–19.
31. Кудрицька Ж. В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=897>
32. Кузенко Т.Б., Сабліна Н.В. Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2020. 123 с.
33. Кургузенкова Л.А. Економічна безпека підприємства: сутність та чинники формування її відповідного рівня. *Економіка та управління підприємствами*. 2015. №1. С. 31-34.
34. Куценко О. Теоретико-методичні засади формування та використання механізму управління забезпеченням фінансово-економічної безпеки промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. №2. Т.2. С.80-86.
35. Кушнір І.В. Значення та сутність фінансового планування на підприємстві в сучасних умовах. Праці XXII Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (18 квітня 2022 р., м. Вінниця). Том 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022 С. 93-95.
36. Кушнір І.В. Сутність фінансової безпеки підприємства та методики її дослідження. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя*

Стуса. Вінниця, 2022. Т.2. Вип.14. С. 232-236. URL:
<https://journals.donnu.edu.ua/index.php/jvestnik-sss/about/submissions#authorGuidelines>

37. Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. *Економічний аналіз*. 2011. № 9. Ч. 2. С. 274–277.
38. Лиса О. В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 26. № 1. С. 58-64.
39. Лук'янова В.В., Шутяк Ю.В. Діагностика економічної безпеки підприємства: монографія. Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2013. 165с.
40. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. №2. С. 109-113.
41. Матвійчук Л. О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2009. № 4. С. 133–136.
42. Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: Растр-7, 2020. 384 с.
43. Мулик Я. І. Сутність поняття «фінансова безпека підприємства»: систематизація наукових поглядів. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету*. 2013. № 3(80). С. 195-206.
44. Нартова І.В., Кіріченко Я.О. Сутність дефініції «фінансова безпека» та суміжних категорій і понять. URL:
http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/3_102433.doc.htm
45. Ніколаюк С.І., Никифорчук Д.Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. К. : КНТ, 2005. 320с.

46. Новікова О.Ф., Покотиленко Р.В. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: монографія. Донецьк: НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с.
47. Нонік В.В., Сергійчук М.Д. Сутність фінансової безпеки та фактори її забезпечення <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/218.pdf>
48. Олійник Л.В. Матвійчук Л. Податкове навантаження вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану: методичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 3. С. 192-198. <http://elar.khmnpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12391>
49. Орехова К. В., Головка О. Г., Христофорова О. М., Єфименко М. О. Особливості забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах пандемії Covid-19. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Економічна*. 2022. № 102. С. 14-22.
50. Стан бюджетних закупівель лікарських засобів в Україні: підсумки 7 міс. 2022 р. №28/29. 19.09.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/646383>
51. Сукрушева Г.О., Коляда К.В. Теоретична сутність фінансової безпеки суб'єкта господарювання. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2018. Вип. 23. С. 560-562.
52. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія. Київ : ЦУЛ, 2015. 128 с.
53. Трегубов О. С., Солоненко Ю. В., Андронік О. Л. Дослідження європейського досвіду підвищення конкурентоспроможності транспортної галузі. *Економіка і організація управління*. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця: ДонНУ, 2022. Вип. 2 (46). С. 240-249. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/12561>
54. Фармринок у режимі онлайн. Аптечні мережі в Україні. №35/36. 17.10.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/648690>

55. Фармринок на шляху до відновлення. Аптека онлайн. №16/17. 11.07.2022. URL: <https://www.apteka.ua/article/640253>

56. Фень К.С. Формування і зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Подільський державний аграрно-технічний університет, Кам'янець-Подільський, 2018. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-fen.pdf>

57. Фінансово-економічний словник : словник-довідник. Кол. авт. : Юнін О. С., Круглова О. О., Савельєва М. О. та ін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. – 164 с.

58. Штангрет А.М., Котляревський Я.В., Караїм М.М. Економічна безпека підприємства в умовах антикризового управління: концептуальне визначення та механізм забезпечення. Л: УАД, 2012. 288 с.

59. Ярова Ю.О. Артеменко Л.П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут*. 2016. № 13. С. 257-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_39.

60. Blakyta G., Ganushchak T. Enterprise financial security as a component of the economic security of the state. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. Vol. 15. Issue 2. P. 248–256.

61. Kozlovskyi, S., Petrunenko, Ia., Mazur, H., Butenko, V., Ivanyuta, N. Assessing the probability of bankruptcy when investing in cryptocurrency. *Investment Management and Financial Innovations*. 2022. Vol. 19(3), pp. 312-321. [https://www.doi.org/10.21511/imfi.19\(3\).2022.26](https://www.doi.org/10.21511/imfi.19(3).2022.26)

62. Nekrasenko, L. A. and Rybalka Yu. M. Skladovi upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpryyemstv. Retrieved from: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>>

63. Petrunenko, I., Kozlovskyi, S., Bolhov, V., Akhnovska, I. Lavrov, R., Bolgarova, N. Civilizational Cycles and Economic Development in the Context of Technological Transitions and Global Pandemics. *Montenegrin Journal of Economics*, 2022, Vol. 18, No. 4, pp. 191-202.

64. Schinasi Garry J. Defining Financial Stability. IMF Working Paper Series. 2004. WP/04/187. pp. 1—16.

65. Trofymenko, O., Ilyash, O., Voitko, S., Dluhopolska, T., Kozlovskyi, S., Hrynkevych, S. Impact of energy innovations on the Ukraine's economy: strategic direction and managerial practices. *Economics - innovative and economics research journal*. 2022. Vol. 10(2). pp. 99-116.